

Varhaiskasvatussyksikön henkilöstön kokemuksia Tunnesäätelyn Tuki Varhaiskasvatuksessa - hankkeessa luodusta 4T-toimintamallista ammattiosaamisen kehittäjänä.

Riikka Tervo

2021 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Varhaiskasvatusyksikön henkilöstön kokemuksia Tunnesäätelyn Tuki Varhaiskasvatuksessa - hankkeessa luodusta 4T-toimintamallista ammattiosaamisen kehittäjänä.

Riikka Tervo
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Toukokuu 2021

Riikka Tervo

Varhaiskasvatustyösköön henkilöstöön kokemuksiä Tunnesäätelyn Tuki Varhaiskasvatuksessa - hankkeessa luodusta 4T- toimintamallista ammattiosaamisen edistäjänä.

Vuosi

2021

Sivumäärä

46

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda näkyväksi varhaiskasvatustyösköössä annettavan tunnetaitoihin liittyvän opetuksen ja tuen merkitystä. Opinnäyte toteutettiin vahvassa yhteistyössä Oulun yliopiston TunTuVa-hankkeen (Tunnesäätelyn Tuki Varhaiskasvatuksessa) ja Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatustyösköön kanssa, jonka henkilöstö oli tutkimuksen kohderyhmänä. Opinnäytteen avulla etsittiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten päiväkodin henkilöstö arvioi tunnesäätelytaitojen vaikuttavan lapsen kehitykseen ja oppimiseen? Miten päiväkodin henkilöstö kokee TunTuVa-hankkeen vaikuttaneen ammattiosaamiseensa tunnetaitojen opettajina ja havaitsijoina? Opinnäytetyön viitekehys perustuu ajatuksiin oppimisen ja kehityksen sosiaalisesta rakenteesta, eli sosiokulttuuriseen katsontatapaan. Tunnetaidot ja niiden oppiminen nähdään liittyvän vahvasti osaksi sosiaalisten taitojen kehittymistä ja näin pääpaino opinnäytteessä on sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuvalla kasvatuksella.

Opinnäytetyö on metodologiselta luonteeltaan laadullinen ja toteutettu hyödyntäen kokemuksen tutkimiseen hyvin soveltuvaa fenomenologiaa. Fenomenologia pitää kokemusta suhteena, jonka osallisina ovat kokija, eli subjekti sekä kokemusten kohde, eli objekti. Opinnäytteessä tuodaan kokemussuhdetta näkyväksi ryhmähaastatteluissa saadun tutkimusaineiston ja teoritiedon keskinäisen keskustelun avulla. Keskeisenä tuloksena oli henkilöstöön yhteinen tahtotila opettaa tunnetaitoja ja jakaa ymmärrystä tunnetaitojen kokonaisvaltaisesta vaikuttavuudesta jo ennen TunTuVa-hankkeen koulutuksen alkamista. Koulutus lisäsi henkilöstöön kykyä reflektoida omaa toimintaansa suhteessa tunnetaitoihin ja tunteiden kanssasäätelyyn sekä antoi heistä osalle lisää konkreettisia keinoja opettaa tunnetaitoja. Tutkimuksen tuloksia voidaan soveltaa työelämässä reflektioapuna ja yhteisen ymmärryksen kasvun tukena. Lisäksi tulokset julkaistaan TunTuVa-hankkeen toimesta.

Asiasanat: Tunnekasvatus, tunteidensäätely & sosiaaliset taidot

Riikka Tervo

Early childhood education and care professionals' experiences how TunTuVa Project and 4T Model has increased their professional competence.

Year	2021	Pages	46
------	------	-------	----

The purpose of the thesis has been to highlight the importance of teaching emotional skills and self-regulation in the environment of early childhood education (ECE). This thesis was made in strong cooperation with ECE unit (City of Rovaniemi) and the TunTuVa project. (Emotional Regulation Support in Early Childhood Education), University of Oulu. Early childhood education and care professionals (ECEC) were the target group. The study questions: How ECEC professionals understand the impact of emotional regulation skills on child's learning and development? How ECEC professionals feel that the TunTuVa project has affected their professional skills as teachers and observers of emotional skills? The framework is based on the social structure of learning and development; the sociocultural learning model and the main focus is based on the social interactions.

The methodological nature in this thesis is qualitative and the study was carried out with phenomenology that works well when studying experiences. This thesis makes this relationship of experience (between subject and object) visible by using dialogue between the material from the group interviews and the theoretical knowledge. The key result was the common will of ECEC professionals to teach and share an understanding of the holistic effectiveness of emotional skills even before the training of the TunTuVa project began. The education increased ECEC professionals ability to reflect on their own activities in relation to emotional skills and co-regulation of emotions and gave more concrete ways to teach emotional skills. The results of the thesis can be applied in working life as reflection aid and support for the growth of common understanding. In addition, the results will be published by the TunTuVa project.

Keywords: Emotional regulation, self-regulation & social skills

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Lapsen sosio-emotionaalinen kehitys.....	7
2.1	Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa	10
2.2	Lasten osallisuus päiväkotiympäristössä kulttuurishistoriallisesta näkökulmasta.	12
3	Tunnetaidot ja tunteiden kanssasäätely päiväkodissa.....	14
3.1	Tunteiden säätely.....	16
3.2	TunTuVa-hanke ammattiosaamisen tukena.....	18
4	Tutkimuksen metodologia.....	19
4.1	Opinnäytetyön prosessi	21
4.2	Aineiston analyysimenetelmä	23
5	Tutkimustulokset	25
5.1	Käsitys tunnetaitojen merkityksestä ennen koulutukseen osallistumista	25
5.2	Sensitiivinen läsnäolo ja empaattinen vuorovaikutus	27
5.3	Kanssasäätelyn taidot	29
5.4	Tunnetaidot vertaissuhteiden ja oppimisen tukena	30
5.5	Aikuiselta saatu tuki sosio-emotionaalisesti haastavissa tilanteissa	34
6	Ymmärrys tunnetaitojen merkityksestä koulutuksen jälkeen	37
7	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	42
8	Pohdinta	44
	Lähteet	47
	Kuviot.....	51
	Taulukot.....	52
	Liitteet	53

1 Johdanto

Tunteet ovat jokaisen ihmisen elämässä merkityksellisessä roolissa. Ne ohjaavat jatkuvasti toimintaamme sekä valvovat elimistömme tasapainoa ja turvallisuuden tunnetta. Optimaalinen vireystila ilmenee rentoutena, aktiivisuutena, energisyytenä sekä keskittymiskyynä. Olennaista tunteiden kohdalla on, että ne eivät synny tyhjästä, vaan ne viriävät siitä, kuinka yksilö tulkitsee ja havaitsee ulkoiset tapahtumat. Näin ollen tilanteiden herättämät ajatukset ja merkitykset sekä aiemmat mielikuvat ja muistot vaikuttavat siihen, millaisina ja miten vahvoina tunteet koetaan. (Nummelin 2020, 14.) Voidaan siis todeta, että tunteet vaikuttavat kokonaisvaltaisesti ihmisen toimintaan läpi koko elämän.

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Oulun yliopistossa kehitetyn TunTuVa-hankkeen ja Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön kanssa. Hankkeen nimi tulee lyhenteestä Tunnesäätelyn Tuki Varhaiskasvatuksessa. TunTuVa-hanke koostuu useamman kehittämis- ja koulutushankkeen kokonaisuudesta. Sen pääasiallisena tarkoituksena on edistää lasten tunnesäätelytaitojen kehittymistä lisäämällä varhaiskasvatushenkilöstön tietoisuutta liittyen tunteiden säätelyn tukemiseen aidoissa varhaiskasvatuksen tilanteissa. (TunTuVa-hanke 2021.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut tuoda näkyväksi varhaiskasvatusympäristössä annettavan tunnetaitoihin liittyvän opetuksen ja tuen merkitystä. Tavoitteena oli selvittää, kuinka merkityksellisenä varhaiskasvatusyksikön henkilöstö kokee tunnetaitojen opettamisen varhaiskasvatusikäisille lapsille ennen ja jälkeen TunTuVa-hankkeeseen osallistumista. Opinnäytetyön aineisto on kerätty pääasiassa henkilöstöltä, joka työskentelee 3-6 -vuotiaiden lasten kanssa.

Opinnäytteen pääpaino on oppimisen ja kehityksen sosiaalisessa rakenteessa eli sosiokulttuurisessa katsontatavassa. Tässä opinnäytteessä sivutaan tunteiden kohdalla myös biologisia lähtökohtia, mutta pääpaino on vuorovaikutuksen ja sosiaalisten rakenteiden merkityksellisyydessä. Tunteiden osalta sisäinen ja ulkoinen maailmamme käy jatkuvaa vuoropuhelua. Tämän vuoropuhelun lähtökohdaksi yksilö tarvitsee hyviä tunnetaitoja, jotka voivat kehittyä läpi elämän, mutta joihin kuitenkin varhaisilla vuosilla on merkittävä vaikutus. Ihmisen tunnekehityksen keskiössä on kyky tunnistaa ja ymmärtää omia tunteita sekä toisen tunnetilojen ymmärtäminen. Edellä mainittujen lisäksi olennaista on kyky käsitellä vahvoja tunteita ja ilmaista niitä rakentavasti. (Nummelin 2020, 31, 15.)

Varhaiskasvatusikäinen lapsi tarvitsee vielä paljon apua tunnekehitykseensä, sillä tunnetaidot ovat vasta kehittymässä. Suomessa annettavaa varhaiskasvatusta ohjaa vahvasti käsitys siitä, että lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan. Hänellä on myös oikeus

tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on käytettävissään. Hänellä on oikeus rakentaa identiteettiään ja käsitystä itsestään omien lähtökohtiensa mukaisesti sekä oikeus käsitellä tunteita ja ristiriitoja uuden oppimisen lomassa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21.) Tunnetaitojen opettamisen tärkeys korostuu tässä tutkielmassa sosiaalisten taitojen, oman identiteetin löytymisen sekä yhteisöllisyyden käsitteiden kautta.

2 Lapsen sosio-emotionaalinen kehitys

Yleisesti ottaen sosio-emotionaalinen kehitys on käsitteenä varsin laaja. Sillä viitataan joukkoon erilaisia taitoja, jotka tulevat tarpeellisiksi silloin, kun lapsi kykenee käsittelemään tunteitaan ja sen kautta toimimaan sosiaalisesti rakentavalla tavalla muiden ihmisten kanssa. Sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys ovat niin kiinteä osa toisiaan käytännön elämässä, että niitä on hyvä käsitellä yhdessä ja niiden erottaminen toisistaan olisi keinotekoisia. (Ahonen 2017, 16.) Käsitteinä sosio-emotionaaliset taidot, sosio-emotionaalinen kehitys sekä sosio-emotionaalisen tuen tarve ovat vakiintuneita varhaiskasvatuksessa. Edellä mainituilla käsitteillä viitataan kasvatustyössä muun muassa lapsen kykyyn ilmaista tunteitaan sekä tapaan olla vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten kanssa. Lasten kyky oppia sosio-emotionaalisia taitoja on yleisesti ottaen liitetty heidän sosiaaliseen kompetenssiinsa, jota voidaan pitää ikään kuin kattoterminä sosiaaliselle kyvykkyydelle. (Ahonen 2017, 16.)

Sosiaalisen kompetenssin voidaan todeta koostuvan eri osa-alueista, joihin kuuluvat muun muassa itsetietoisuus, itsesäätely, ihmissuhdetaidot ja vastuullinen päätöksenteko. Itsetietoisuudella tarkoitetaan kykyä tunnistaa omien tunteiden vaikutus käyttäytymiseen sekä omien heikkouksien ja vahuuksien näkemistä selkeästi. Itsesäätelyllä puolestaan tarkoitetaan kykyä säädellä tunteita, ajatuksia ja käyttäytymistä. Ihmissuhdetaidoilla tarkoitetaan kykyä ylläpitää terveitä ihmissuhteita, joihin liittyy olennaisena osana selkeä kommunikaatio. Vastuullisella päätöksenteolla puolestaan tarkoitetaan kykyä tehdä rakentavia ja kunnioitettavia päätöksiä oman henkilökohtaisen käyttäytymisen suhteen eettisiä periaatteita noudattaen. (Weissberg 2020, 6.)

Ahosta (2017, 17) mukailen sosiaalisen kompetenssin voidaan tiivistetysti sanoa olevan yhdistelmä erilaisia sosiokognitiivisia taitoja. Yleisesti ottaen sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan muun muassa kykyä liittyä ryhmään ja tehdä yhteistyötä. Sosiaalis-emotionaalisia taitoja ja sosiaalista kompetenssia on tarpeetonta asettaa vastakkain käsitteinä. Huolimatta siitä, ne määritellään hieman eri tavoin tutkijasta riippuen, on olennaista, että molempiin sisältyy samanlaisia lapsen sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen liittyviä käsityksiä ja teemoja.

Lapsella on paljon erilaisia tunteita ja niiden kirjo on jatkuvasti arjessa läsnä. Syntymästään alkaen lapsilla on valmius hyvinvointiin ja tarve vastaanottaa hoivaa, apua ja hyväntahtoisuutta. Vauvan kaikki aistit haluavat mielihyvää ja jos tuo halu toteutuu, on hänen mahdollista muodostaa pohjaa turvalliseen kiintymyssuhteelle. (Köngäs 2019, 90.) Hoivasuhteen kautta saavutettu turvallisuuden tunne auttaa meitä saavuttamaan tunne- ja stressinsäätelytaitoja. Riippuen siitä, onko varhaislapsuus turvallinen vai turvaton ihmiselle, alkaa kehittyä kehityspolkuja, jotka joko suojaavat stressiltä tai altistavat sille. Stressin hallinnassa on kyse kyvystä tuottaa turvallisuuden tunnetta itselle ja palauttaa tasapaino stressaavien kokemusten jälkeen. Stressin vaikutus tunteiden ilmenemiseen on olennainen osa tunteiden säätelyä, sillä stressaantuneena elimistö on valmiiksi niin sanotusti syttymisherkkä, jolloin pienikin tunteen leimahdus voi saada aikaan voimakkaan reaktion (Nummelin 2020, 8-9.)

Turvallinen kasvuympäristö tarkoittaa lapselle käytännössä sitä, että se on johdonmukainen, ennustettava ja hallittava. Hän saa siellä osakseen rakkautta, huomiota, läheisyyttä ja lämpöä, joiden avulla muodostuu terveen itsetunnon perusta. Pienelle lapselle tärkein ja ensimmäinen kasvuympäristö on koti, jossa hän omaksuu vanhemmiltaan arjen malleja sekä käytös- ja moraalisaantöjä. Silloin kun perheessä vallitsee lämmin tunnelma ja tunteista on lupa puhua, syntyy lapselle tunne turvallisuudesta. (Nummelin 2020, 48.)

Jo kahden kuukauden ikäinen lapsi kykenee ilmaisemaan perustunteita ja tunnistaa niitä toisen ihmisen kasvoilta. Vauva ilmaisee vahvoja ja fyysisiä tunteitaan koko kehollaan. (Juusola 2017, 37.) Perustunteisiin lukeutuvat Izardin (2011, 371-378) mukaan ilo, kiinnostus, suru, viha ja pelko. Ne on nimetty perustunteiksi niiden yksinkertaisesta ja tarkasta muodosta johtuen. Ne ovat edellä mainitun lisäksi säilyttäneet evoluutionaalisuudesta johdetut piirteensä ja ovat näin ollen bio-evoluutioprosessin synnyttämiä. Ne auttavat yksilöä selviytymään ja rakentavat hyvinvoinnille perustaa. Puolentoista vuoden kohdalla lapsen oma tahto alkaa vahvistua ja usein lapsi on aggressiivisimmillaan kahden vuoden iässä. Aggressio kuitenkin kuuluu olennaisena osana itsenäistymiseen ja minäkuvan rakentumiseen. (Juusola 2017, 40-41.)

Aggressiivisellä käytöksellä tarkoitetaan tässä yhteydessä käyttäytymistä, jonka tarkoituksena on satuttaa ja loukata toista ihmistä joko fyysisesti tai verbaalisesti. Aggressiota voidaan kuitenkin pitää myös myönteisenä silloin, kun se ohjaa ihmistä tekemään positiivisia muutoksia elämässään. Se kuitenkin muuttuu kielteiseksi tilanteissa, joissa yksilö ei kykene säätämään voimakasta tunnettaan, vaan se kanavoituu ympäristölle haitallisella tavalla, esimerkiksi tavaroitten hajottamisella. Lasten kohdalla on hyvä huomioida, että vaikka aggressiivinen käytös usein kuuluukin taaperoikään, fyysinen ikä ei kuitenkaan aina määritä lapsen sosio-emotionaalisia taitoja, esimerkiksi viisivuotias lapsi voi kamppailla yhtä paljon aggressiosäätelynsä kanssa kuin kaksivuotiaskin. Näin ollen yksilöllisyyden ymmärtäminen on hyvin tärkeä osa sosio-emotionaalista kehitystä ja tuen tarvetta tarkasteltaessa. (Ahonen 2017, 32.)

Perustunteiden lisäksi voidaan sanoa, että useat tunteistamme ovat sosiaalisesti rakentuneita. Näiden tunteiden nähdään olevan opittuja sosiaalisissa tilanteissa. Sosiaalisiksi tunteiksi lukeutuvat muun muassa nolostuminen, häpeä, syyllisyys, ujous, ylpeys ja halveksunta. (Nummelin 2020,36.) Lapsen kanssa toimivat aikuiset joutuvat usein arjessa tekemisiin lapsen kielteisiksi koettujen tunteiden kanssa. Kielteisiksi tunteiksi voidaan nimetä muun muassa raivo, tahtominen, kateus ja mustasukkaisuus. Taaperoikäisen lapsen aivot eivät kykene vielä hallitsemaan kuohahtelevia tunteita ja impulssikontrolli on vasta alkutekijöissään. Tämän lisäksi taaperoikäiseltä puuttuu kokemusta tekojen mahdollisista seurauksista. Voidaan sanoa, että lapsesta on tulossa ihminen, joka tahtoo ja vaatii. Taaperoikäinen lapsi toivoo, että aikuinen hallitsee itsensä häntä itseään paremmin ja auttaa häntä tunnemyrskystä selviytymisessä. (Sinkkonen 2020, 102- 103.) Taaperoikäisellä tarkoitetaan tässä tutkielmassa 1-3 -vuotiasta lasta.

Vaikka tässä yhteydessä puhutaan kielteisistä tunteista, on hyvä tiedostaa, että varsinaisesti kielteisiä tunteita ei ole olemassakaan. Jokaista meissä syntyvää tunnetta voidaan pitää tarkoituksenmukaisena, esimerkiksi viha saa ihmiseen vauhtia, suru auttaa muun muassa luopumisprosessissa ja pelko auttaa meitä huomaamaan hyvinvointiamme uhkaavat asiat. Häpeän ja syyllisyyden tunteet puolestaan kertovat, että sosiaalista kehittymistä on tapahtunut. Näin ollen kielteisiä tunteita saa ja täytyy näyttää, mutta kuitenkin sellaisissa määrin, että ne eivät vahingoita ihmissuhteitamme. (Juusola 2017, 95-96.)

Erityisen merkittävää tunteista ja tunnetaidoista puhuttaessa on, että tunnetasot pystytään yhdistämään lapsen sisäiseen kokemukseen. Tähän lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja hänen kykyään sanoittaa erilaisia tunteita. Tunteiden sanoittamisella voi olla kauaskantoinen merkitys lapsen elämään, esimerkiksi minäkuva voi jäädä vaillinaiseksi, jollei tunteita opetalla sanoittamaan missään vaiheessa. (Köngäs 2019, 93.) Nelivuotiaana lapsi alkaa muistaa oppimaansa ja kykenee keskittymään. Tässä iässä tunnetaidot karttuvat yhä parhaiten mallioppimisen kautta. Aivot ovat vielä vastaanottavaisia uusille tunnemalleille, mitä aikuisen kannattaa käyttää hyväkseen tunnetaitojen opettamisessa. Lapsi on avoin ja vastaanottavainen avulle ja tuelle koskien suhtautumista negatiivisiin tunteisiin sekä tunteiden säätelyyn. Tämän ikäisen lapsen kohdalla on myös mahdollista korjata jo tapahtuneita tunneaurioita, jotta ne eivät muutu pysyviksi käyttäytymismalleiksi. (Köngäs 2019, 94.)

Kuusivuotiaana lapsen toimintatavat alkavat olla jo melko vakiintuneita, ellei oteta huomioon traumoja ja järkytyksiä, jotka voivat muokata toimintatapoja missä tahansa elämän vaiheessa. (Köngäs 2019, 95). Varsinaista kykyä yhdistää emotionaalista informaatiota ja kykyä hyödyntää opittuja strategioita tunnekokemusten jäsentämisen apuna alkaa kehittyä vasta noin kuuden vuoden iässä. Näin ollen lapset siis tarvitsevat hyvin pitkään aikuisen ohjausta tunneinformaation käsittelyyn ja oman tunneperäisen käyttäytymisen säätelyyn. (Koivula & Laakso 2017, 116.)

Tunnekokemukset siis jättävät yksilöön jäljen ja joskus tuo jälki on pysyvä. Koko persoonallisuutemme muokkautuu pitkälti näiden tunteisiin liittyvien kokemusten pohjalta. Suurin osa aivojen hermoyhteyksistä muodostuu kolmen ensimmäisen elinvuoden aikana ja jatkaa kehittymistään 13 ikävuoteen saakka. Aivojen ylin kuorikerros kuitenkin jatkaa kypsymistään aina aikuisuuteen saakka. Aivokuori ja etuotsalohkot kontrolloivat toimintaamme. (Jalovaara 2005, 19.)

Vaikka tässä opinnäytteessä tunnetaitoja ja niiden oppimista käsitellään sosiaalisena, vuorovaikutuksessa tapahtuvana toimintana, biologista näkökulmaa ja siihen liittyvää aivojen kehitystä ei voida rajata kokonaan pois. Tämä siksi, että se liittyy niin olennaisesti tapaamme käsitellä tunteita ja sitä myöten myös käyttäytymiseemme. Kiintymyssuhteen muodostamista voidaan pitää lapsen ensimmäisenä sosiaalisena taitona. Kiintymyssuhteissa hän oppii sosiaalisen vuorovaikutuksen kulmakiven, eli sen miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa. Lapsen tehtäväksi ei kuitenkaan voi jättää noiden sosiaalisten suhteiden etsimistä, vaan aikuisen tulee tarjota niitä hänelle. Turvalliset ihmissuhteet ovat edellytys lapsen kehitykselle. Turvallinen kiintymyssuhde antaa myös pohjan myöhemmille ihmissuhteille, esimerkiksi turvallisesti kiintynyt lapsi kykenee aikuisena luomaan kestäviä parisuhteita ja arvostamaan kaikkien emotionaalisten suhteidensa pitkäaikaisuutta ja jatkuvuutta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 40.)

2.1 Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu olennaisena osana henkilöstön välinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Tässä yhteistyössä olennaista on, että siinä osallisena olevat kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Näin ollen yhteisön on mahdollista rohkaista lapsia yhteistoimintaan ja hyvään vuorovaikutukseen. Henkilöstön tehtävänä on tukea lasten vertaissuhteiden syntymistä sekä säilymistä. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin sekä opetellaan niiden rakentavaa ratkaisemista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 30.)

Yhtenä olennaisena työkaluna turvallisen yhteisön luomiseen toimivat lapsille opettavat tunnetaidot. Tunnetaitoja tarvitaan arjessa kaiken aikaa. Tunnetaidoiksi lukeutuvia tunteiden tunnistamista, säätelystä sekä rakentavaa ilmaisua ei kuitenkaan ole ihan yksinkertaista opetella. Opettelemiseen vaikuttavat lapsen omien oppimisvalmiuksien lisäksi opettajan, eli aikuisen omat taidot antaa tunnekasvatusta. Tunteiden kanssa toimiminen saattaa tuntua aikuisesta vieraalta ja vaikealta, jollei hän ole saanut omassa lapsuudessaan kovin kattavaa tunnekasvatusta. (Pöyhönen & Livingston 2020, 14.)

Tunnetaidoista puhuttaessa on hyvä ensin tiedostaa, mitä termillä tunteet tässä yhteydessä tarkoitetaan. Tunteet voidaan jakaa sekundaarisiin sekä primäärisiin tunteisiin. Primaaritunteilla tarkoitetaan niin sanottuja ydintunteita, kuten pelkoa ja surua. Ne tulevat ja menevät usein nopeasti, joten niiden kiinni saaminen on keskeinen osa tunteiden hallintaa. Sekundaritunteet puolestaan ovat ihmisen puolustusreaktio primaarisiin tunteisiin, esimerkiksi lapsi saattaa vastata häpeän tunteeseen raivolla, joka välittyy ulospäin. Edellä mainitun kahtiajaon lisäksi voidaan puhua myös instrumentaalista tunteista, jotka perustuvat aikaisempiin kokemuksiin ihmisen omien tunnereaktioiden vaikutuksesta muihin, esimerkiksi lapsi saattaa toistuvasti saada tahtonsa läpi itkemällä, vaikkei todellisuudessa olisikaan surullinen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 78-79.)

Tunnetaitoja voi kuitenkin opetella minkä ikäisenä tahansa. Elämän monet haasteet ja muutokset pitävät osaltaan huolen siitä, että jokainen joutuu harjoittelemaan tunteiden käsittelyä useaan eri otteeseen eri ikävaiheissa. On kuitenkin olennaista huomioida se, että mitä varhaisemmassa vaiheessa ihminen pääsee tutustumaan tunteisiin, sitä helpommaksi ja luontevammaksi erilaisten toimivien ja myönteisten työkalujen omaksuminen tunteiden käsittely tueksi muodostuu. Lapsi oppii tunnetaitoja vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tästä johtuen on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, millaista arkea lapsi elää ja millaisia arjessa tapahtuvat kohtaamiset ovat. Näin ollen on hyvä reflektoida sitä, miten tunteista puhutaan, miten tunteisiin suhtaudutaan ja saako lapsi ilmaista tunteitaan. (Pöyhönen & Livingston 2020, 14-16.)

Lapsen jokainen päivä on tunteiden täyttämä. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä voimakkaammin ja äkillisemmin tunteet heräävät. Pienelle lapselle tunteen säätely on vielä vaikeaa, joten tunteet ryöppyävät ja saavat usein lapsen käyttäytymään ei-toivotulla tavalla. (Pöyhönen & Livingston 2020, 16.) Nykyään käydään paljon julkista keskustelua siitä, kuinka lasten ja nuorten aggressio-ongelmat näyttävät lisääntyneen. Usein tuosta keskustelusta kuitenkin unohtuu, että aggressio ja aggressiivisuus tai aggressiivinen käyttäytyminen on hyvä erotella toisistaan käsitteinä. Aggressio itsessään on joukko toimintaimpulseja, joihin liittyy joukko muita tunteita. Näin ollen sen voidaan sanoa olevan toiminnan laukaiseva tekijä, kun esimerkiksi halutaan saavuttaa jotakin ja sen puuttuminen johtaa lamaantumiseen sekä toimettomuuteen. Aggressiivisuus on puolestaan tahtoa satuttaa toista olentoa vastoin tämän tahtoa. (Riihonen & Koskinen 2020, 12.) Lapsen kanssa tunnetaitojen opettelu toimii hyvin välineenä aggressiiviseen käytökseen puuttumisen kohdalla. Lapsen kanssa on tärkeää käydä keskustelua siitä, miten tunteet vaikuttavat häneen, esimerkiksi vihan tunne kumpuaa usein epäoikeudenmukaisuuden kokemuksesta. (Riihonen & Koskinen 2020, 62-63.)

Palaan käsittelemään tunteiden merkitystä ja tunnetaitojen opettamista tarkemmin seuraavassa kappaleessa. Kaiken kaikkiaan voidaan kuitenkin todeta, että emotionaalisten ongelmien väheneminen lapsiryhmissä edesauttaa opetushetkien muuttumista tehokkaammiksi ja

lapsen on helpompi sisäistää saamansa opit. Näin ollen tunnetaitojen ja tunneälyn opettaminen on pitkällä aikavälillä myös akateemisen oppimisen ja koulutuksen tukemista. (Köngäs 2019, 182.)

2.2 Lasten osallisuus päiväkotiympäristössä kulttuurishistoriallisesta näkökulmasta

Päiväkoti on pienelle lapselle merkittävä kasvuyhteisö. Tuo ympäristö on elävä ja muuttuva, eli alati kehittyvä. Lapselle suotuisa kasvuympäristö tarjoaa hänelle sosiaalisia suhteita sekä mahdollisuuden omaehtoisesti ja itsenäisesti tutustua ympäristöönsä sekä löytää sieltä toimintamahdollisuuksia. (Eskel & Marttila 2013, 92.) Monipuolisessa ympäristössä jokaisella lapsella on mahdollista löytää oma tila ja saada mahdollisuuksia. Ympäristö ei näin ollen erottele lapsia heidän taitojensa tai osaamisensa mukaan. Tällöin lapselle ja lasten yhteisöille tarjoutuu mahdollisuus tulla näkyviksi. (Kyttä 2003, 6-8.)

Puhuttaessa varhaiskasvatuksesta ja sen eri toimintamuodoista tulee tiedostaa, että varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa sekä avoimessa päiväkotitoiminnassa. Nämä edellä mainitut varhaiskasvatuksen toimintaympäristöt eroavat toisistaan muun muassa oppimisympäristön, henkilöstön koulutuksen, henkilöstörakenteen sekä resursien suhteen. Lapselle parhaasta varhaiskasvatusmuodosta, joka tukee parhaiten hänen tarpeitaan, on vanhemmilla oikeus saada kunnalta neuvontaa ja ohjausta valinnan suhteen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 17.)

Tämän opinnäytetyön keskiössä on päiväkotiympäristössä annettavan varhaiskasvatuksen tarkastelu tunnetaitojen merkityksellisyyden näkökulmasta katsottuna. Päiväkodeissa toteuttava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen muodoista. Toiminta on ryhmämuotoista ja ryhmät voidaan muodostaa huomioiden erilaiset tavoitteet, jotka liittyvät esimerkiksi lapsen ikään, sisarussuhteisiin tai tuen tarpeeseen. Ryhmien tulee aina olla pedagogisesta näkökulmasta perusteltuja ja niissä tulee huomioida henkilöstön mitoittamiseen sekä ryhmän enimmäiskokoon liittyvät säädökset. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 18.)

Lapsi on vahvasti osa sitä yhteisöä, jossa hän viettää päivänsä. Näin ollen päiväkodin henkilöstön kyky luoda lapselle kokemus yhteisöllisyydestä on myös vahva vaikutin lapsen oppimiselle. Yhteisöllisyys syntyy yhteenkuuluvuuden tunteesta, joka voidaan määritellä miellyttäväksi tunteeksi, joka ihmiselle tulee, kun hän on osa ryhmää, jossa ihmisillä on läheinen suhde toisiinsa. (Hännikäinen 2006, 126.)

Näin ollen yhteisöllisyys liittyy yhteen sosiaalisten suhteiden ja niissä merkityksellisessä roolissa olevien tunnetaitojen kanssa. Niin sanottu hyvä me-henki ilmenee ryhmän vuorovaikutuksessa, yhteisessä toiminnassa ja ryhmässä vallitsevassa tunnelmassa. Tunne yhteenkuuluvuudesta toimii tärkeänä tekijänä myös oppimisen kannalta. Se ei varsinaisesti edesauta eri

aihealueiden sisältöjen oppimista, mutta osaltaan lujittaa sellaisia sosiaalisia kykyjä ja asennetta, jotka ovat tarpeen oppimisen sujuvuuden kannalta. Ihmisen koko toiminta ja hänen toimintaan kohdistamat tunteensa ovat erottamaton osa toisiaan. Toiminta on myös laajassa mittakaavassa osa kulttuurista merkitystä, joka kietoutuu yhteen henkilökohtaisen mielekkyyden kanssa. Näin ollen yhteistoiminnan kautta saavutettu motiivi toimia tietyllä tavalla on yhteenkuuluvuuden tunteen saavuttamisen kannalta avainasemassa. (Hännikäinen 2006, 127.)

1990-luvulta alkaen suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on alkanut yleistyä lapsikeskeisyys- ja lapsilähtöisyyspuhe, johon liittyy pyrkimys huomioida jokaisen lapsen yksilöllisyys. Näin ollen lapsen asema varhaiskasvatuksessa on vähitellen vahvistunut ja samalla aikuisten ja lasten välinen valtasuhde on joutunut kriittisen tarkastelun kohteeksi. Tällä tarkoitetaan käytännössä sitä, että lapset halutaan nähdä aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina. He rakentavat omaa ymmärrystään asioista vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa. (Turja 2011, 40-41.) Edellä mainitun kaltainen ajattelu pohjautuu kulttuurishistorialliseen ajatteluun, joka on saanut viime vuosina yhä enemmän jalansijaa kasvatustieteellisen tutkimuksen kentällä ja monet sen käytänteistä ovat siirtyneet myös varhaiskasvatukseen. (Koivula & Hännikäinen 2017, 89.) Voidaan todeta, että vaikka yhteisöllisyys on tärkeää, yhteisöllisyyden kokemuksen saavuttamiseen tarvitaan kuitenkin myös yksilön, tässä tapauksessa lapsen näkemistä omana ainutlaatuisena persoonanaan.

Edellä esitetty lähestymistapa pohjautuu psykologi Lev Vygotskin ajatuksiin ihmislajista sekä ihmisen kehityksestä yhteisessä arjen toiminnassa. Oppiminen nähdään kiinnittyvän sen kulttuuriseen ja sosiaaliseen kontekstiin. Näin ollen erilaisilla yhteisöillä ja kasvuympäristöillä on tärkeä merkitys oppimisessa. Lapsen koko tietoisuus ja identiteetti muovautuvat hänen yhteydessään yhteisöjen toimintaan, jolloin oppiminen ja kehitys tapahtuvat sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin sidottuina. Näin ollen edellä mainitun kaltainen ajattelu oppimisesta näkee sen dynaamisena ja kokonaisvaltaisena prosessina. (Koivula & Hännikäinen 2017, 89.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan, että oppiminen on lasten kohdalla kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Tässä oppimiskäsityksessä korostuvat myös vuorovaikutukseen liittyvät asiat. Lapset kehittyvät ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Lapsi nähdään aktiivisena toimijana, joka on luonnostaan utelias, haluaa oppia uutta ja kerrata sekä toistaa asioita. Oppimisen vuorovaikutukselliseen luonteeseen liittyvät olennaisesti myös eri osa-alueiden yhdistyminen. Näitä ovat tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21-22.) Tämän opinnäytteen keskiössä ovat olleet tunnetaidot lapsen oppimisen ja kehityksen näkökulmista tarkasteltuna. Olennaista on myös havainto siitä, että tunnetaitojen oppiminen ja omaksuminen on vahvasti ikä- ja kehitystasoon sidonnainen asia, jossa varhaiskasvatusikäiset lapset tarvitsevat vielä paljon tukea.

Osallistuminen päiväkodin toimintaan tuottaa osaltaan dialektisen suhteen instituutionaalisten käytäntöjen ja lapsen kehityksen sosiaalisten tilanteiden välille. Kehityksen sosiaalinen tilanne rakentuu ja toteutuu käytännössä enimmäkseen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yhdessä muiden ihmisten kanssa. Päiväkodin aloitusvaiheessa ja sen jälkeen lapsi kohtaa uusia vaatimuksia, mutta toisaalta myös hän itse asettaa vaatimuksia ympäristölleen. Lapsi ei siis toisin sanoen pelkää omaksi päiväkotiympäristössä vaadittavia taitoja ja opi ymmärtämään toimintakulttuuria, vaan hän itse toimii myös vaikuttajana ja muuttaa toimintakulttuuria toimimalla itse aktiivisesti ja tuomalla vuorovaikutukseen ja toimintaan mukaan oman ainutlaatuisen persoonansa. (Koivula & Hännikäinen 2017, 101.) Vaikka lapset olisi jaoteltu päiväkodissa ikänsä mukaisesti lapsiryhmiin, tulee lapsi aina nähdä ainutlaatuisena yksilönä ja tuon näkemyksen hyödyntäminen on myös lapsen oppimisen tukemisessa ensiarvoisen tärkeää.

Toimijuus liittyy vahvasti myös osaltaan osallisuuden käsitteeseen. Toimijuus ja sen kautta synnytetty osallisuus liittyy vahvasti myös tunteisiin ja taitoon käsitellä tunteita. Tunteista puhuttaessa on tärkeää muistaa myös positiivisten tunteiden esiin nostaminen. Osallisuus on toimijuutta, joka toteutuu erityisesti juuri edellä mainituissa sosiaalisissa tilanteissa ja edellyttää vastavuoroisuutta tilanteessa mukana olevien kesken. Lasten tulee sallia osallistua eri oppimisprosesseihin myös suunnitteluvaiheessa. Keskeistä osallisuuden kulttuurissa on kasvaminen demokraattiseen ajattelu- ja toimintatapaan, jossa sekä aikuisilla ja lapsilla voi olla monenlaisia tavoitteita, tarpeita, näkökulmia ja kiinnostuksen kohteita. Näin ollen yhteisen, kaikille merkityksellisen toiminnan järjestäminen edellyttää yhteisiä neuvottelutaitoja. (Turja & Vuorisalo 2017, 46-47.) Osallisuuden kokemukset herättävät erilaisia tunteita, kuten yhteenkuuluvuutta, hyväksytyksi tulemistä, iloa, ylpeyttä niin omasta, kuin ryhmänkin yhteisestä osaamisesta sekä haasteista selviämisestä. (Turja & Vuorisalo 2017, 50.)

Osallisuuden avulla voidaan siis harjoitella voimistamaan koko lapsiryhmän yhteisiä positiivisia tunteita. Näissä sosiaalisissa tilanteissa ovat siis vahvasti mukana myös tunteet, jotka ovat inhimillinen osa niin varhaiskasvatusikäisten kuin heidän kasvattajiensakin jokapäiväistä toimintaa.

3 Tunnetaidot ja tunteiden kanssasäätely päiväkodissa

Tunnetaidot pitävät sisällään paljon erilaisia käsitteitä ja alataitoja. Näiden taitojen kohdalla voidaan puhua jopa tunneälystä. Tutkimuksellisesti on pystytty osoittamaan, että yksilöiden välillä on havaittavissa samanlaisia kykyeroja tunneinformaation havaitsemisessa, vastaanotossa ja prosessoinnissa kuin perinteisissä älykkyysteissä toisenlaisen tietoaineksen suhteen. (Koivula & Laakso 2017, 116.) Lahjakkuus voi näyttäytyä kielellisenä, kehollis-kinesteettisenä,

loogis-matemaattisena, musikaalisuutena tai kykynä ymmärtää itseään ja muita. Lahjakkuuden taustatekijöinä toimivat älykkyys, taipumus, tieto ja muisti. (Jalovaara 2005, 45.)

Älykkyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä kykyä ratkaista uusia ongelmia ja toimia sosiaalisesti viisasti. Nykyään sosio-emotionaaliset taidot ovat saaneet yhä keskeisemmän aseman lahjakkuuskeskustelussa. Yhteiskunnassa tulisi arvostaa näihin taitoihin liittyviä kykyjä, kuten aloitteellisuutta, luovuutta, yhteistyökykyä, pitkäjännitteisyyttä, kuvittelu- ja suunnittelukykyä sekä rohkeutta. (Jalovaara 2005, 46.) Tässä yhteydessä älykkyyttä voidaan kuvata myös termillä sosiaalinen älykkyys. Sosiaalisella älykkyydellä tarkoitetaan muun muassa kykyä tulla joustavasti ja luovasti toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Sosiaalinen älykkyys vaatii myös taitoa lukea muiden ihmisten tunteita sekä sovitella ja tulla vastaan ihmissuhteissa. (Avola & Pentikäinen 2019, 213.)

Tunnetaitojen moninaisuudesta huolimatta ne voidaan karkeasti erotella seuraavasti: kyvyt tunnistaa ja nimetä omia ja toisen tunteita sekä kyvyt ilmaista ja säädellä omia tunteita. (Koivula & Laakso 2017, 116.) Tässä opinnäytteessä keskityttiin erityisesti jälkimmäiseen, eli lapsen kykyyn säädellä omia tunteitaan. Tunteiden säätelyyn tarvitaan myös taitoa tunnistaa ja nimetä tunteita. Suuri osa tunnetaidoista liittyy juuri tuohon edellä mainittuun lapsen kykyyn säädellä tunteitaan. Lapsi tarvitsee aikuisen apua tunteiden tunnistamiseen, ymmärtämiseen ja säätelyyn. Tämä sen vuoksi, että hänen omat kognitiiviset kontrollikeinonsa ovat vasta kehittymässä. Tämä tapahtuu muun muassa erilaisten keskustelujen ja tunteiden nimeämisen avulla. (Koivula & Laakso 2017, 119.) Jotta aikuinen voi auttaa lasta tässä tärkeässä tehtävässä, tulee hänellä olla kykyä havainnoida ja tunnistaa lapsen tunteita sekä tunteiden taustalla olevia syitä.

Tunteista puhuttaessa on myös olennaista huomioida, että jokaisella ihmisellä on oma kokemusmaailmansa, joka vaikuttaa osaltaan myös siihen, kuinka reagoimme meissä ilmeneviin erilaisiin tunnetiloihin. Näin ollen on mahdotonta tarkkaan selittää tunnereaktioiden syitä. Tunteiden ilmaisemiseen vaikuttavat myös erilaiset kulttuuriset oletukset ja normit. Nämä normit ja oletukset siirtyvät perimän mukana sukupolvelta toiselle. Kulttuuri voi olla myös mikrotasoinen. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tietyn suvun tai pienen asuinalueen tapoja toimia. Suomalaiset ovat kautta aikojen olleet tunnettuja pidättyväisyydestään, mutta toisaalta myös väkivaltaisista tunteenpurkauksistaan. Koko ihmisen maailmankuva ja ihmiskäsitys koostuu yleisesti katsoen usein tunnekokemusten ja hänen mikrokulttuurinsa yhteissummasta. (Köngäs 2019, 47.)

3.1 Tunteiden säätely

Tätä opinnäytettä tehtäessä on pyritty kiinnittämään huomiota erityisesti siihen, kuinka hyvien tunnetaitojen opettamisella jo varhaisiässä, on mahdollista vaikuttaa ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin tulevaisuudessa. Yksilön oman hyvinvoinnin ajatellaan olevan opettajien ajatus-, tunne- ja toimintamallien varaan rakentuneita ja tämän vuoksi niitä pyritään myös käytännössä toteuttamaan. (Köngäs, 2019, 47). Näin ollen ei ole saman- tekevää, miten yksilö oppii käsittelemään tunteitaan ja säätämään niitä.

Varhaiskasvatuksen toimissa aikuisen on hyvä sanoittaa omia tunteitaan aktiivisesti sekä ilmaista olotilaansa jopa korostetusti nonverbaalisesti, eli sanatonta viestintää apuna käyttäen. Sanottamaan ilmaisuun hän voi käyttää ilmeitä, eleitä, erilaisia kehon asentoja sekä äänenpainoja. Tämän kaltainen viestintä saa myös lapsen aistit vapautumaan. Päiväkodissa tunteiden sanoittamisen pitäisi olla rutinoitunut osa arkipäivää, koska siellä tunnetaan paljon. Aikuisen tehtäväksi jää opettaa, kuinka lapsi voi jakaa tuntemuksiaan hyväksyttävällä tavalla. (Köngäs 2019, 56-57.)

Tunteiden säätely vaatii sen, että lapselle on oltu rehellisiä tunteista, jotta hän oppii tunnistamaan ja sanoittamaan niitä. Tämä on tärkeää erityisesti siitä näkökulmasta katsottuna, että lapsi ei ala padota tunteitaan tai jopa valehdella niistä. Tämän kaltainen toiminta näyttäytyy usein tunteidensäätelytaitoina, vaikka ei todellisuudessa sitä olekaan. (Köngäs 2019, 58.)

Tutkimusten mukaan opettajan sensitiivisyydellä ja vuorovaikutustavoilla on laajasti merkitystä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Sosiaalisesti ja emotionaalisesti taitava opettaja kykenee rakentamaan päiväkodin ympäristöstä lasta tukevan ja huomioivan, yhteisölliseen oppimiseen kannustavan, sekä sellaisen, jossa kommunikaatio on arvostavaa ja tarkoituksenmukaista. Tällä tarkoitetaan muun muassa sitä, että myös lasten kyvyt ja vahvuudet nousevat huomion kohteiksi. Edellä mainitun kaltainen ympäristö rohkaisee lasta sosiaalisten taitojen harjoitteluun ja tuen saamiseen kasvattajan lisäksi myös vertaisiltaan. (Koivula & Laakso 2017, 122.)

Tunteiden säätelyn haastavuudesta johtuen varhaiskasvatusikäinen lapsi tarvitsee vielä paljon aikuisen tukea tunteiden säätelyssä. Tässä tutkielmassa aikuisen antamasta tuesta käytetään sanaa kanssasäätely. Palaan kanssasäätelyn käsitteeseen tarkemmin tämän tutkielman seuraavassa luvussa.

Kanssasäätelyn kautta opituilla tunnetaidoilla lapsi voi myös kehittyä sosiaalisesti taitavaksi ja menestyä vertaissuhteissaan. Voidaan puhua lapsen sosiaalisesta pätevytydestä, jolla on suoranainen vaikutus vertaissuhteisiin. Jotkut lapset ovat esimerkiksi helpommin ärtyviä ja joutuvat usein suuttumuksen valtaan. Toiset lapset puolestaan ovat hyvin arkoja ja pelokkaita. Näin ollen samanlainen tilanne voi vaikuttaa eri lapsiin eri tavoin. Nämä erot ja kyky säädellä

omia tunteita vaikuttavat olennaisesti lasten käyttäytymiseen toverien kanssa. On kuitenkin hyvä muistaa, että tunteiden säätely vaikuttaa positiivisesti sosiaalisiin suhteisiin vain tiettyyn pisteeseen saakka. Lapsella on hyvä olla myös tietty määrä impulsiivisuutta, eli tahdosta riippumatonta käyttäytymisen kontrollin puutetta. Joissain määrin impulsiivinen lapsi on todennäköisesti sosiaalisesti taitavampi kuin ylikontrolloiva lapsi, joka saattaa tukahduttaa tunteitaan. (Salmivalli 2005, 110-111.)

On kuitenkin hyvä havaita, että sosiaalisuutta voidaan pitää myös synnynnäisenä temperamenttiirteenä. Tällä tarkoitetaan sitä, kuinka palkitsevana ihminen pitää toisten ihmisten seuraa sekä sitä, miten paljon emotionaaliset kiintymyssuhteet merkitsevät hänelle. Tähän liittyy myös olennaisesti se, kuinka paljon ihmiselle merkitsee se, miten paljon hänestä pidetään ja kuinka hän pyrkii säätelämään omaa käytöstään tuon tiedon pohjalta. Sosiaalinen lapsi on kiinnostunut muista ihmisistä ja hakeutuu seuraan. Hän ei myöskään pelkää uusia tilanteita. Ympäristö suhtautuu sosiaaliseen lapseen tavalla, joka tukee hänen kehitystään ja antaa palautteeksi ihastelua, kehumista ja kannustusta. Edellä mainitun kaltaista palautetta tulisi jokaisen lapsen saada kehityksensä tueksi riippumatta siitä, onko hän temperamentiltään sosiaalinen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 36-37.)

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että hyvälaatuiset vertaissuhteet tukevat lapsen kehitystä ja edesauttavat sopeutumista edistävien voimavarojen syntymistä. Jos lapsella on esimerkiksi sosiaalisia ongelmia, voidaan niitä verrata oppimisvaikeuksiin, sillä ne aiheuttavat samankaltaisen lumipaloefektin, joka vaatii kasvaessaan ja hankaloituessaan usein monitahtoista puuttumista. Heikko sosiaalinen asema lapsiryhmässä voi johtaa myöhemmin myös mielenterveyden ongelmiin, heikkoon koulumenestykseen ja yleisesti negatiiviseen asenteeseen koulua kohtaan. Hyvien vertaissuhteiden voidaan siis sanoa suojaavan lasta edellä mainituilta riskitekijöiltä. Psykologisen ja sosiaalisen tutkimuksen kentällä kerätty tieto osoittaa, että jos lapsi ei saavuta alustavaakaan sosiaalista kompetenssia 6-7 ikävuoteen mennessä, on hänellä myöhemmässä elämässä suurempi riski syrjäytyä. (Neitola 2013, 103.)

Tunnetaidot voidaan siis nähdä kokonaisvaltaisesti osana yksilön hyvinvointia, joka on tärkeässä roolissa elämässä ihmisen elämän alkutaipaleelta lähtien. Hyvinvointi ei siis saa olla irrallinen asia opetuksessa ja kasvatuksessa, vaan se tulee nähdä vahvana perustana, jonka varaan muun muassa oppimista, sosiaalisia suhteita ja inhimillistä älyä voidaan rakentaa. Hyvinvoivat lapset oppivat ja kehittyvät paremmin kuin huonovointiset toverinsa. Hyvinvointi on opittavissa oleva taito, joka ei kuitenkaan lisäännä vain sillä, että siitä puhutaan ja kirjoitetaan sekä yhdessä todetaan sen tärkeys. Sen sijaan sitä tulee opettaa lapsille aina päiväkodista alkaen. (Avola & Pentikäinen 2019, 31, 51.) Tunnetaitojen systemaattinen opettaminen näytetään tässä tutkielmassa tärkeänä välineenä kohti lasten yksilöllistä hyvinvointia sekä kohti hyvinvoivaa kasvatusyhteisöä.

3.2 TunTuVa-hanke ammattiosaamisen tukena

Tässä opinnäytteessä keskityttiin tarkastelemaan sitä, kuinka kasvatushenkilöstö voi kansasäädellä lapsen tunteita sekä siihen, millaista konkreettista apua henkilöstö on saanut tähän työhön TunTuVa -Tunnesäätelyn Tuki Varhaiskasvatuksessa -hankkeessa luoduista toimintaperiaatteista. Varsinaisena kiinnostuksen kohteena oli näin ollen tunteiden tukemiseen saatu ymmärrys ja tuon ymmärryksen tuominen osaksi arjen toimintaa varhaiskasvatuksessa. Keskeistä hankkeessa oli aiemmin mainittu tunteiden kansasäätely sekä 4T-toimintamallin kehittäminen. Hanke on kehitetty Oulun yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa Oppimisen ja koulutusteknologian tutkimusyksikössä ja sitä rahoittaa Opetushallitus. Hankkeen aikana toteutetaan seitsemän pohjoissuomalaisen kunnan varhaiskasvatushenkilöstölle neliosainen TunTuVa-koulutus, jonka tarkoituksena on mahdollistaa toimintakulttuurin muutos tunnetaitojen opettamisen ja tukemisen suhteen henkilöstön keskuudessa. Koulutus toteutetaan lähiopetuksena ja lisäksi koulutusten välillä osallistujia ohjataan ja tuetaan online-tukimateriaalin ja yhteisen verkkokeskustelun avulla. Hanke sijoittuu kokonaisuudessaan aikavälille 8/2020-12/2021. (TunTuVa-hanke 2020.)

Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatussyksikössä 4T-toimintamalliin perustuva koulutus käynnistyi tammikuussa 2021. Koulutus koostui aloituskoulutuksesta, tutorkäynneistä sekä Moodle-verkko-oppimisympäristössä toteutusta itsenäisestä työskentelystä ja sen avuksi luodusta tukimateriaaleista. Koulusta varten tehtiin aloituskysely, jonka jälkeen varsinaiset koulutusosiot käynnistyivät. Osiot liittyivät orientaatioon, käytäntöön, reflektioon sekä vakiinnuttamiseen. (TunTuVa-hanke 2020.) Tässä opinnäytteessä on keskitytty koulutuksen orientaatio- ja käytäntö-osien jälkeisiin vaikutuksiin lyhyellä aikavälillä, sillä tutkimusaineisto on kerätty pian edellä mainittujen koulutusosioiden jälkeen keväällä 2021.

Orientaatio-osuudessa keskiössä olivat tunteiden säätelyn merkitys arjessa ja käytäntöosuudessa keskiössä olivat puolestaan tunteiden tunnistaminen ja tarkkailu arjen oppimistilanteissa osana omaa työtä, eli kaikkia arjen tilanteita havainnointiin lasten tunteiden säätelyn näkökulmasta käsin. (TunTuVa-hanke 2020.)

4T -toimintamallissa ydinajatuksina toimivat tunteiden tiedostaminen, tunnistaminen, tarkkaileminen ja tukeminen. Tunteiden tiedostamisessa on painopisteenä se, miten lasten tunteet toimivat, mitä tunteiden säätelyllä tarkoitetaan ja miksi nämä ovat tärkeitä lapsen kehitykselle ja oppimiselle. Tunnistamisen osiossa keskiössä ovat arjen haastavat sosio-emotionaaliset tilanteet ja tuen tarpeen näkeminen. Tarkkailu puolestaan kiinnittää huomion haastavien sosio-emotionaalisten tilanteiden tarkkailuun ja kehottaa varhaiskasvattajaa pohti-

maan tarjotun tuen vaikutusta ja sitä, muuttuuko vai ratkeako tilanne. Tukemisella tarkoitetaan lapsen tunnesäätelytaitojen oppimista arjen aidoissa oppimistilanteissa. (TunTuVa-hanke 2020.)

4 Tutkimuksen metodologia

Opinnäyte on muodoltaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisen tutkimuksen erityispiirteinä voidaan pitää muun muassa sitä, että tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jossa aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina. Lähtökohtana on, että aineistoa pyritään tarkastelemaan monitahoisesti sekä yksityiskohtaisesti. Tutkija ei näin ollen määritä sitä, mikä on tärkeää. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja niin sanottu ääni pääsevät aidosti esille sekä tutkimuksen kohdejoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) Tämän opinnäytteen teossa noudatetaan kaikkia edellä mainittuja toimintatapoja. Tutkittavien omaa ääntä tuodaan esiin haastattelujen kautta. Palaan kertomaan haastattelutavoista tarkemmin myöhemmin tässä kappaleessa.

Metodin valinnassa on tärkeää pohtia tutkimuksen tekemiseen liittyviä tausta-ajatuksia. Voidaan myös puhua niin sanotusta tutkimuksen paradigmasta. Paradigmalla tarkoitetaan joukkoa perususkomuksia, jotka edustavat tutkijan maailmankuvaa. Paradigmat perustuvat ontologiisiin, epistemologisiin sekä metodologisiin oletuksiin. Näin ollen paradigmasta voidaan käyttää yleiskäsitettä perusolettamukset. Tutkimukselle voidaan tehdä ontologisia kysymyksiä, joilla tarkoitetaan sitä, millainen todellisuuden olemus on ja mitä voimme tietää siitä. Epistemologisella kysymyksellä puolestaan tarkoitetaan sitä, millainen suhde tutkijan ja tutkittavalla on sekä mitä siitä voidaan tietää. Epistemologia on siis oppi tiedosta ja sen olemuksesta. Metodologisella kysymyksellä puolestaan tarkoitetaan sitä, kuinka voidaan saada tietoa siitä, minkä tutkija uskoo olevan tiedettävissä. Ensin tulee siis valita, mikä metodologia on sopivin, jotta voidaan valita tutkimuksen kannalta paras vaihtoehto. (Guba & Lincoln 2000, 107-108.) Koko opinnäytteen tekoprosessi lähti liikkeelle noista edellä mainituista kysymyksistä, kun keskiössä oli pohdinta siitä, mitä on mahdollista tutkia, mikä aihe motivoi eniten sekä sitä, miten mielenkiintoisesta tutkimusaiheesta voidaan kerätä tieteelliseen tutkimukseen perustuvaa tietoa.

Tässä opinnäytetyössä pyritään tavoittamaan varhaiskasvattajan kokemuksia TunTuVa-hankkeessa kehitetystä 4T-toimintamallista. Tästä syystä laadullisten menetelmien joukosta tutkimusmenetelmäksi on valittu fenomenologia. Fenomenologinen erityistiede pitää kokemusta suhteena. Kokemus sisältää tajuavan subjektin ja hänen tajunnallisen toimintansa sekä koh-

teen, johon tuo toiminta suuntautuu. On luontevaa kutsua kokemusta merkityssuhteeksi. Kokemuksen suhteeksi voidaan luokitella juuri se suhde, joka liittyy subjektin ja objektin toisiinsa. (Perttula 2008, 116-117.)

Varsinainen aineistonkeruu tapahtui haastatteluilla, jotka toteutettiin noin viiden hengen ryhmissä ja kahdessa eri osiossa. Ensimmäisellä kerralla tietoa kerättiin kasvatushenkilöstön käsityksestä ja osaamisesta koskien tunnetaitojen merkitystä lapsen oppimiselle ja kehitykselle ennen TunTuVa-hankkeen koulutukseen osallistumista.

Toisella haastattelukierroksella kerättiin tietoa siitä, miten haastateltavien ymmärrys tunnetaidoista on muuttunut koulutukseen osallistumisen jälkeen. Haastattelut toteutettiin keuhkokuumeen 2021 ja niihin osallistui yhteensä kuusitoista henkilöstön jäsentä. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin aineiston analysoinnin helpottamiseksi. Nauhoittamisen avulla voitiin tarkastella haastatteluvuorovaikutuksen kulkua jälkikäteen sekä analysoitiin omaa sekä haastateltavien toimintaa. Nauhoitteiden avulla pystyttiin myös etsimään haastatteluista uusia sävyjä, jotka eivät välttämättä tulleet varsinaisessa haastattelutilanteessa esiin. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 14-15.) Jokainen haastattelu oli keuhkokuumeen noin 30-45 minuuttia.

Haastatteluissa lähtökohtana toimi puolistrukturoitu haastattelulomake, jonka kysymyksiin haastateltavat vastasivat suullisesti. Strukturoidulla haastattelurungolla pyrittiin vaikuttamaan siihen, ettei tutkija vaikuta haastateltavien vastauksiin omilla mielipiteillään. Yleisesti ottaen haastattelutapojen voidaan ajatella jakautuvan strukturoituihin ja strukturoimattomiin tapoihin haastatella.

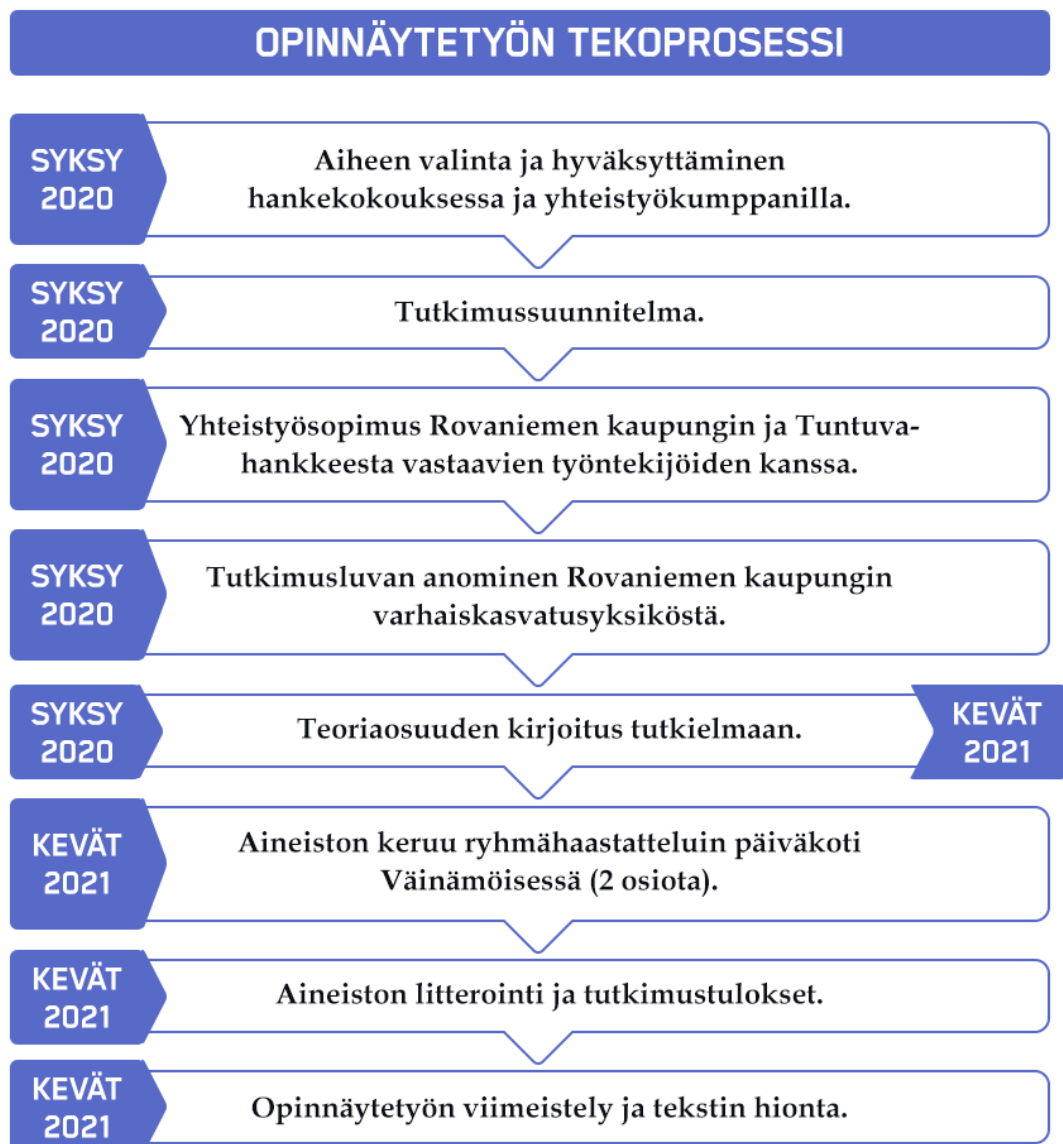
Edellä mainittujen lisäksi haastattelu voi olla myös puolistrukturoitu. Puolistrukturoidussa haastattelussa pyritään usein erilaisten teemojen kautta tuomaan haastateltava tutkijan kiinnostuksen kohteen äärelle, mutta kaikkea ei ole ennalta päätetty. Usein sanotaan, että laadullisessa tutkimuksessa kaikki haastattelut ovat jollakin tavalla strukturoituja, sillä tutkija ei halua jättää haastateltavaa niin sanotusti harhailemaan pitkin sivupolkuja, ilman selkeää ajatusta siitä, mikä tutkijaa kiinnostaa. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 11-12.)

Voidaan ajatella, että haastattelijalla on kiinnostus tietoon, joka on haastateltavan omistuksessa. Näin ollen haastattelijan roolina on innostaa ja kannustaa haastateltavaa vastaamaan kysymyksiin tekemällä aloitteita ja ohjaamalla keskustelua. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 23.)

Ryhmähaastattelujen tekemisen kohdalla olennaista on, että haastattelija toimii ikään kuin moderaattorina, mutta ei itse osallistu aktiivisesti käytävään keskusteluun. Hän tarjoilee tutkimuksen aiheena olevia teemoja keskustelun aiheiksi ja kommentoitaviksi. Näin ollen tämän kaltaisessa haastattelumuodossa voidaan puhua vuorovaikutuksen hyväksikäytöstä, jonka avulla aineistoa voidaan syventää keskustelujen avulla. (Valtonen 2005, 223.) Haastatteluvaiheessa edellä mainittu vuorovaikutuksen hyväksikäyttö toimi hyvin. Haastatteluaineistosta

muodostui rikas kokonaisuus henkilöstön avoimiin teemoihin liittyvän keskustelun kautta. Haastateltavia oli ensimmäisellä haastattelukierroksella 16 henkilöstön jäsentä ja toisella 10. Ero johtuu haasteltavien omista mahdollisuuksista ja halusta osallistua haastattelutilanteeseen. Huolimatta haastateltavien määrän vaihtelevuudesta, vertailu kahden eri haastattelukierroksen välillä oli mahdollista tehdä.

4.1 Opinnäytetyön prosessi

Kuvio 1: Opinnäytetyön prosessi

Yllä esitetystä kaaviosta on kuvattu opinnäytteen tekoprosessia. Tutkimusprosessi käynnistyi syyskuussa 2020 aiheen valinnalla sekä aiheen hyväksyttämällä hankeseminaarissa ja yhteistyöpäiväkodin johtajalla. Aiheen valinnan aikana yhteistyökumppania osallistettiin kysymällä suoraan, mikä pohdinnassa olevista aiheista olisi heidän toimintansa ja oppimisensa kannalta hedelmällisin. Etukäteen oli jo tiedossa tahtotila tutkia jotain pienten lasten sosio-emotionaalisiin taitoihin liittyvää. Aiheeksi valikoitui ensin tunnetaitojen opettaminen, jonka jälkeen ohjaavan opettajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella päätettiin liittää opinnäytteeseeni mukaan TunTuVa-hankkeen ja sen ohessa luodun koulutuksen tutkiminen. Hankkeesta on kerrottu tarkemmin tämän tutkielman luvussa 3.2. Valintaan päädyttiin, sillä hankkeen tuominen osaksi opinnäytettä lisää työn tutkimuksellista arvoa ja on kaikin puolin selkeä osa tutkittavaa aihealuetta. Alun perin suunnitelmana oli tuottaa päiväkodin henkilöstön käyttöön tunnetaitoihin liittyvä materiaalipaketti. Opinnäyte on kuitenkin prosessiluontoinen työ ja monet asiat muokkaantuvat sen edetessä.

Sen jälkeen, kun aihe oli valittu ja hyväksytty, niin ohjaavan opettajan kuin työelämäyhteistyökumppanin sekä TunTuVa-hankkeen toimijoiden puolesta, alkoi lokakuussa 2020 tutkimussuunnitelman kirjoittaminen. Tutkimussuunnitelmaa tehdessä hahmottui entistä tarkemmin se, miten opinnäyte konkreettisesti tehdään ja myös työvaiheiden ajankohdat selkiytyivät. Tutkimussuunnitelmaa hyväksyttiin marraskuussa 2020 pidetyssä hankeseminaarissa ja sen jälkeen solmittiin varsinainen yhteistyösopimus Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön kanssa.

Tutkimussuunnitelman teon jälkeen alkoi varsinainen tutkielman kirjoitusprosessi, joka alkoi aiheeseen liittyvään aiempaan tutkimustietoon tutustumisella ja aineoston kokoamisella opinnäytteen alkuun. Sen jälkeen seurasi tutkimusmetodologian auki kirjoittamisen osuus. Tämä työvaihe kesti marras-joulukuun 2020 ajan. Tammikuussa 2021 edettiin varsinaisiin tutkimushaastatteluihin. Koko opinnäytteen tekoprosessin teon ajan rinnalla kulkivat hankeseminaarien ja ohjaajalta saadun yksityisen ohjauksen lisäksi Laurean järjestämät erilaiset tutkimuskentekoa tukevat pajat, kuten tiedonhaun paja ja kirjoittamisen paja, joista oli mahdollista saada tukea ja apua silloin, kun sitä koki tarvitsevana.

Opinnäytteen tekijän näkökulmasta oli yllätyksellistä, kuinka vaivattomasti opinnäytteen eri vaiheet etenivät ja tapaamisia voitiin sopia, Koronapandemian aiheuttamasta poikkeuksellisesta ajasta ja rajoituksista huolimatta. Prosessin etenemistä helpotti selkeästi myös se, kuinka avoimesti haastateltavat tuottivat materiaalia analysointia varten. Tämän opinnäytteen liitteistä löytyvät tutkimusluvan lisäksi henkilöstölle laadittu saatekirje sekä ensimmäisen ja toisen vaiheen haastattelukysymykset ja aineiston perusteella tehdyt analyysitaulukot.

4.2 Aineiston analyysimenetelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia päiväkodin henkilöstön kokemuksia TunTuVa-hankkeen merkityksestä heidän ammattiosaamiseensa sekä sitä, millainen heidän käsityksensä on tunte-
taitojen merkityksellisyydestä lapsen oppimiselle ja kehitykselle, ennen ja jälkeen hankkeen
järjestämään koulutukseen osallistumista.

Tutkimuskysymykset:

1 Miten päiväkodin henkilöstö arvioi tunnesäätelytaitojen vaikuttavan lapsen kehitykseen ja
oppimiseen?

2 Miten päiväkodin henkilöstö kokee TunTuVa-hankkeen vaikuttaneen heidän ammattiosaami-
seensa tunnesäätelytaitojen opettajina ja havaitsojina?

Yleisesti ottaen tutkimusaineistoa voidaan analysoida monin eri tavoin. Analysointitavat voi-
daan kuitenkin jäsentää karkeasti kahdella eri tavalla. Ensimmäinen tapa on selittämiseen
pyrkivä lähestymistapa, jossa käytetään usein tilastollista analyysiä sekä päätelmien tekoa.
Toisena analyysitapana toimii ymmärtämiseen pyrkivä lähestymistapa, jossa käytetään tavalli-
sesti laadullista analyysiä ja päätelmien tekoa. Analyysitavan valintaan vaikuttaa se, mikä
tapa analysoida tuo vastauksen tutkimuskysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 224.) Tässä tutkiel-
massa esitetyt tutkimuskysymykset pystyttiin ratkaisemaan ja ymmärtämään pyrkivän lähesty-
mistavan kautta. Opinnäytteen keskiössä oli ymmärtää päiväkodin henkilöstön kokemusta tun-
netaidoista, joten edellä mainitun analyysitavan valinta tuntui luontevalta.

Ymmärtämiseen pyrkimyksen lisäksi tässä opinnäytteessä käytettiin analyysitapana sisällön
analyysiä, jossa tutkielmassa tutkimuskysymysten kannalta olennaiset aiheet jaettiin teemo-
jen mukaisiin käsittekkategoriioihin. Tällä tavoin pyrittiin nostamaan esiin tutkimuskysymyksiin
liittyvät relevantit teemat. Tämä osaltaan myös mahdollisti tiettyjen teemojen esiin nousemi-
sen ja niiden vertailun aineistossa. Yhtenä kerätyn aineiston tarkoituksena olikin vertailla asi-
oita, tässä tapauksessa kokemusta tunnetaitojen opettamisesta, ennen ja jälkeen TunTuVa-
hankkeeseen osallistumista. Analysoitavan tutkimusmateriaalin jakaminen temaattisiin aihe-
isiin on olennainen osa tulkintavaihetta. Tässä osiossa yksittäinen maininta suhteutetaan jo-
honkin yleisempään yhteyteen ja etsitään korkeamman asteen merkitystä tutkittavalle ai-
heelle. (Tigersted 1990, 105.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin osat ovat aineiston pelkistäminen (reduointi), aineiston
ryhmittely (klusterointi) ja teoreettisten käsitteiden luominen (abstrahointi). Ensimmäisessä
vaiheessa tulee karsia pois tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat, esimerkiksi jaottele-
malla aineisto osiin. Tällä tarkoitetaan sitä, että litteroidusta aineistosta etsitään niitä asi-
oita, jotka liittyvät tutkimuskysymyksiin. Pelkistämisen jälkeen ryhmitellään aineisto. Tuomi

& Sarajärvi (2018, 122-127) toteavat, että alaluokat muodostuvat samaa ilmiötä kuvaavista käsitteistä. Ryhmittelyn jälkeen seuraa aineiston käsitteellistäminen. Yläluokat muodostuvat yhdistelemällä alaluokkia ja pääluokat muodostuvat yhdistelemällä yläluokkia. Tässä vaiheessa erotellaan haluttu ja olennainen tieto tutkimuksen kannalta. Tätä käsitteellistämistä jatketaan siihen asti, kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Käsitteiden yhdistämisellä saadaan vastaus tutkimustehtävään aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
<i>...lapset oppis lukemaan toisten tunnetiloja ja säätelemään sitä omaa toimintaa sen mukaisesti. Mira</i>	Tunnetaidot nähtiin tärkeiksi lapsen kehitykselle
<i>... Sillon me osataan sanottaa, tulla avuksi ja auttaa se tunteen säätely kassaan. Marja</i>	Lapsi tarvitsee aikuisen apua tunteiden säätelyyn
<i>...Eihän se oo sitä, että pelkästään hei nyt on tämä tunneopetushetki, vaan se on myöskin sitä, että kun laitetaan luistimia jalkaan ja laitetaan ruokaa lautaselle niin myöskin silloin (tunteita opetetaan). Helmi</i>	Varhaiskasvatusyksikön henkilöstön tunnetaitoihin liittyvä osaaminen
<i>No oppimisen kannalta varsinki se, että lapsi oppii sietämään epäonnistumisia, mutta huomaa itnessään myös sen, että missä minä olen hyvä. Mira</i>	Tunnetaidot osana lapsen hyvinvointia
<i>...yleisesti lapsen kykyä selvitä semmosista erilaisista tilanteista... Alisa</i>	Tunnetaidot osana lapsen sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta
<i>...Tää on ollut hyvä muistutus siitä, miten tärkeitä ne ihan pienetkin arjen hetket oikeesti on. Mira</i>	TunTuVa-hankkeen merkitys ammattiosaamiselle
<i>... täytyy tehdä hirveästi tunnetyötä, mutta myös sosiaalisen kasvun työtä, mut se on myös sitten vanhempien suuntaan on joutunu tekemään semmosta tukevaa työtä.Mira</i>	Kodin ja varhaiskasvatusyksikön yhteistyön merkitys

Taulukko 1: Esimerkki aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä

Pelkistämisen jälkeen muodostettiin alaluokkia ryhmittelemällä (taulukko 3). Alaluokkia muodostui yhteensä 10 kappaletta. Tämän jälkeen alaluokkien ryhmittelyn avulla muodostettiin yläluokkia, joita syntyi 7. Sen jälkeen oli mahdollista muodostaa teoreettisia käsitteitä eli abstrahoida aineistoa.

Aineiston ryhmittely	Alaluokka
Tunnetaidot nähtiin tärkeiksi lapsen kehitykselle	Tunnetaitojen opettamisen merkitys
Lapsi tarvitsee aikuisen apua tunteiden säätelyyn	Tunteiden kanssasäätely
Varhaiskasvatusyksikön henkilöstön tunnetaitoihin liittyvä osaaminen	Ymmärrys tunnetaitojen kehittymisestä
Tunnetaidot osana lapsen hyvinvointia	Lapsen kokonaisvaltainen kehitys ja hyvinvointi
Tunnetaidot osana lapsen sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta	Sosiaalinen kompetenssi
TunTuVa-hankkeen merkitys ammattiosaamiselle	Ammatillisen osaamisen kehittäminen
Kodin ja varhaiskasvatusyksikön yhteistyön merkitys	Vanhemmuiden tukeminen

Taulukko 2: Esimerkki aineiston ryhmittelystä

5 Tutkimustulokset

5.1 Käsitys tunnetaitojen merkityksestä ennen koulutukseen osallistumista

Tässä analyysiluvussa käsitellään sitä, millainen ymmärrys päiväkodin henkilöstöllä on tunnetaitojen merkityksestä lapsen kehitykselle ja oppimiselle ennen TunTuVa-hankkeen koulutusosiota, joka käsitteli tunteiden havainnointia ja tunnetaitojen tukemista, eli niin sanottua kanssasäätelyä. Haastatteluissa on keskitytty 3-6 -vuotiaiden lasten kanssa työskentelevän henkilöstön kokemuksiin.

Henkilöstöstä ääneen ovat päässeet kaikki kasvatustyötä tekevät, eli varhaiskasvatuksen opettajien lisäksi haastatteluissa tulee ilmi myös lastenhoitajien näkemyksiä. Koko kasvatustyötä

tekevän henkilöstön haastattelemine oli tärkeää, sillä kaikki lasten kanssa läheisesti työskentelevät ovat olennaisessa roolissa puhuttaessa lasten kasvusta ja kehityksestä. Koko kasvatustyötä tekevä henkilöstö pääsi myös osalliseksi TunTuVa-hankkeen järjestämästä koulutuksesta.

Ennen TunTuVa-hankkeeseen osallistumista osalla henkilöstöstä oli pääsääntöisesti jo hyvä käsitys siitä, mitä tunnetaidoilla tarkoitetaan ja kuinka ne vaikuttavat lapsen kehitykseen ja oppimiseen. Ymmärrys tunnetaidoista kuitenkin vaihteli haastattelujen perusteella jonkin verran, pinnallisesta ymmärryksestä aina syvään ymmärrykseen koskien tunnetaitojen vaikuttavuutta. Tässä analyysiluvussa käsittelem henkilöstön kokemuksia ja heidän osaamistaan koskien tunnetaitojen opettamista. Kaikkien haastateltujen nimet on muutettu anonymiteetin säilyttämiseksi.

Alisa: Totta se on niinku yleisesti lapsen kykyä selvitä semmosista erilaisista tilanteista. Jotenki niinku miten sen sanois. Ettei niinku hirveästi jotenki niinku tarvi apua siinä tunteiden säätelyssä. Ilman semmosia suurempia tunteen purkauksia.

Mira: se (tunnetaidot) on varmaan tunteiden tunnistamista ja osaa nimetä niitä ja vähän ehkä, että lapset oppis lukemaan toisten tunnetiloja ja säätelemään sitä omaa toimintaa sen mukaisesti.

Aino: Itsesäätelyn tömmöset alkeiset ensin, että osaa säädellä jokseenkin jonkun tunteen vallitessa itseään ja just sitä asettumista sen toisen saappaisiin menoa myöskin ja tota musta on aina hauska huomata, kun ryhmä alkaa hyvin toimimaan ja ryhmäytyy, niin heiltäkin löytyy semmosia yhteisiä tunnekokemuksia, jotka sit hijoo sitä ryhmää yhteen. Siellä on semmosta tunnetaitoa, että miten ollaan yksilönä ja miten ollaan ryhmänä.

Kolme yllä mainittua haastattelusitaattia tuovat hyvin ilmi sen, kuinka eri tavoin lasten kanssa toimivilla aikuisilla oli hallussaan jo ensimmäisessä haastatteluvaiheessa tunnetaidot käsitteenä. Suurin osa selvästi oli sisäistänyt käsitteen, mutta osalla tuo sisäistys oli selvästi toisia syvällisempää.

Tunnetaitojen sekä niihin liittyvän kanssasäätelyn merkityksellisyys on olennainen osa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista. Lapsen aikuiselta saama tunnetaitojen tuki edesauttaa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin rakentumista, joka on yksi varhaiskasvatuksen tärkeimmistä arvoihin liittyvistä ajatuksista. Henkilöstön tulee tukea lapsen kasvua kohti ihmisyyttä, jossa lapsi osaa toimia oikein suhteessa itseensä ja muihin sekä pyrkii yleisesti kohti oikeudenmukaisuutta ja rauhaa, lapsen etua kunnioittaen. Lapsen etu on käsite, joka toistuu lapsen oikeuksista puhuttaessa. Lapsen edun yhteinen ymmärtäminen on myös lapsen osallisuuden edistämisen kulmakiviä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 20; Pekkarinen, E. 2020, 6.)

5.2 Sensitiivinen läsnäolo ja empaattinen vuorovaikutus

Empaattisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa aikuisen kykyä kuunnella lapsen kokemusta sekä turvan ja hyväksynnän välittämistä. On tärkeää, että lapsen on mahdollista päästä osalliseksi hänen hyvinvointiaan tukevaa kasvatusympäristöä. Varhaiskasvatuslain (540/2018, 3§) mukaan lapsella on oikeus saada aikuiselta tukea yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittämisessä ja henkilöstön tulee edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata häntä eettisesti kestävään toimintaan, kuten toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen.

Lapsella on usein kyky aistia ja tulkita huomattavasti aikuista herkemmin ja kokonaisvaltaisemmin tunneilmapiiriä sekä siihen liittyviä ilmaisuja, kuten esimerkiksi puhuttuja toimintaohjeita ja selityksiä. Kykyä reagoida lapseen tunnekielellä kutsutaan sensitiivisyydeksi. Sensitiivinen aikuinen kykenee ilmaisemaan aitoja positiivisia tunteita lapselle. Aito kiinnostunut hymy sekä lämmin ääni ja katse viestivät lapselle aikuisen turvallisuudesta. (Salo 2012, 92.) Aitouden merkitys lasten kanssa työskennellessä nousi esiin myös haastatteluissa.

Saara: Jos sie et ite ole aito, niin kyllä lapsi senkin huomaa, että sinun pitää niinku osata sanottaa niitä omia tunteita sille lapselle.

Aineiston mukaan suuri osa henkilöstöstä oli myös jo sisäistänyt sen, kuinka tunnekasvatusta voidaan antaa kaikissa päiväkodin tilanteissa, eikä sen tarvitse olla erillinen tapahtuma. Lapsi kohtaa tunneärsyksiä useissa eri tilanteissa. Voidaan puhua niin kutsutuista emootioista, eli tunnereaktioista. Emootiot tulevat avuksi, kun kohtaamme hyvinvointimme kannalta tärkeitä tilanteita ja niiden kautta on mahdollista reagoida ympäristöstä tuleviin ärsykkeisiin sopivalla tavalla. Ne näkyvät myös nonverbaalissa viestinnässä kasvojen ilmeinä ja tuntuvat usein koko kehossa. Tunteiden kokonaisvaltaisuudesta johtuen niin sanottujen tunnemerkkien tunnistamisen opettelu ja tunnetaitojen aktiivinen harjoittelu on tärkeä osa läpi varhaiskasvatus- ja esiopetusvuosien. (Sandberg 2021, 156.)

Viime vuosina päiväkodeissa on otettu käyttöön erilaisia sosiaalisten ja tunnetaitojen ohjelmia, sillä on todettu, että kaikki lapset hyötyvät näiden taitojen harjoittelusta. Aiemmin empatiaa ja tunteiden säätelyä on opetettu enimmäkseen pienryhmissä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 180.) Haastatteluissa nousi esiin tunnetaitojen opettamisen merkityksellisyys kaikille lapsille, mutta myös ryhmämuotoinen tunteiden opettaminen mainittiin. Tällöin käytettiin taustateorian muun muassa Theraplay-menetelmää.

Saara: Meillä on ollut tehostetusti leikkiryhmissä läsnä strategiana esimerkiksi Theraplay ja sitte tuolla jumpalla voidaan ottaa mukaan voimantunteet harjoittelua ja kaikkea mahdollista mitä tuolta, vaikka mielenterveyspuolen seuroilta tai muista löytyy, että niitä sitten on ymmärtetty. Meillä on kuitenkin kaikki menetelmät läsnäolovana kaikissa arjen tilanteissa. Jos on

niitä ujonpuoleisia, jotka ei pääse osalliseksi kovinkaan helposti, niin sitte me otetaan niitä pienryhmiin.

Theraplayn ajatukset ovat lähtöisin muun muassa erilaisista kehitysteorioista ja kehityspsykologiasta. Olennaista Theraplayssa on, että terapeutti tekee kaiken voitavansa houkutellakseen lasta vuorovaikutukseen. Hoivaava kosketus on olennainen osa Theraplayssa tapahtuvaa vuorovaikutustapahtumaa. Varsinainen hoito sisältää myös aktiivista ja fyysistä vuorovaikutusleikkiä. Hoito tulee sovittaa lapsen tunne-elämän kehityksellisen tason mukaisesti. Tämän vuoksi mukaan otetaan usein myös piirteitä leikeistä, jotka soveltuvat lapsen ikätasoa nuoremmille lapsille. Theraplayn avulla myös vanhemmille opetetaan uudenlainen vuorovaikutustapa toimia lapsen kanssa. (Jernberg & Booth 2003, 22-23.)

Varhaiskasvatusyksikön henkilöstöllä oli käytössään jo ennen TunTuVa-hankeeseen osallistumista melko kattavasti erilaisia tietoisia tunnetaitoihin liittyviä opetusmenetelmiä ja suurin osa teki arjessaan jatkuvasti havaintoja tunteiden ilmaantumista ja siitä, kuinka aikuisen tulee eri tilanteisiin reagoida. Tunnetaitoja opetettaessa myös esikouluikäisiä osallistettiin itse pohtimaan tunteisiin liittyvän käyttäytymisen merkitystä, esimerkiksi tekemällä yhdessä yhteisiä sääntöjä.

Aino: No meillähän eskarivuosi alkaa siten, että pohditaan yhdessä yhteisiä sopimuksia tiettyihin tilanteisiin. Ei silleen vanhaan tyyliin, että me aikuiset täältä ylhäältä ladellaan sääntöt tyyliin mie vien ja sie vikiset, vaan site, että yhdessä pohditaan, mitä seuraavalla kerralla vois tehdä, että ei tulis tämmöstä klikkitilannetta.

Mira: No meillähän on käytössä vaikka mitä. Ihan sormet rupes syyhyämään! Meillähän on hirveen paljon tämmöstä, että milloin ne on lavastettuja ja näyteltyjä tilanteita, milloin satuja ja tarinoita ja sitten hirveen paljon keskusteluja lasten kanssa. On tunnekortteja, mitä käytän ja niiden avulla sitten opetellaan niitä tunteiden tunnistamisia. Sitte meillä on käytössä tuommonen käytökukkanen, jossa opetellaan terälehti kerrallaan hyvää käytöstä ja ne limittyä hirveesti sinne tunnetaitoihin sitte. Se on tuolla käytävässä konkreettisesti esillä sen takia, että vanhematki näkee mitä taitoja meillä on tällä hetkellä opettelu alla.

Aineistosta käy ilmi, että tunnetaitojen opettamisen merkitys erilaisten konkreettisten menetelmien avulla nähtiin Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikössä tärkeäksi jo ennen TunTuVa-hankkeen järjestämään koulutukseen osallistumista. Lapselta ei voi odottaa taitoa, jota ei ole ensin yhdessä harjoiteltu. Aikuisen tehtävänä on opastaa kärsivällisesti ja perustellen lasta siihen, kuinka maailma toimii sekä kuinka lapsi tulee paremmin toimeen itsensä ja muiden kanssa. (Jääskinen 2017, 47.) Lapsen tunnekokemusten määrä voi olla päiväkotipäivän aikana monimuotoinen ja liian raskas yksin kannettavaksi. Lapsi ei usein osaa vielä itse sanallistaa tunteitaan ja tarvitsee aikuisen, empaattisen kanssakulkijan apua. Aikuinen puolestaan

tarvitsee sensitiivisyyttä aistia lapsen olemusta, ilmeitä ja eleitä, jotta hän voi sanoittaa lapselle erilaisia tunnetiloja.

5.3 Kanssasäätelyn taidot

Lapsen kyky säädellä tunteitaan ikätasonsa mukaisesti vaikuttaa merkittävästi päivän kulkuun päiväkodin arjessa. Kaikkea ihmisen toimintaa ohjaavat tunteet ja ajattelu. Tunteet osaltaan muokkaavat niitä merkityksiä, joita yksilö antaa niin sisäisille tiloilleen kuin vuorovaikutuskemuksilleenkin. Kasvatustyössä haasteeksi voi muodostua virittäytyminen lapsen tässä ja nyt oleviin ydintunteisiin, eli primaaritunteisiin. Ydintunteilla tarkoitetaan niin sanottuja selkäytimestä nousevia tunteita, kuten kiukkua ja loukkaantumista. (Kanninen & Sigfrids 2012, 75-78.) Seuraavasta Marjan haastattelusitaatista käy ilmi, että tunteiden säätelyyn liittyvät haastavat tilanteet ovat päiväkotiarjessa yleisiä ja henkilöstön täytyy myös osata ennakoida niitä, jotta vuorovaikutustilanteet olisivat sujuvia.

Marja: Onhan niitä ihan päivittäinkin. Meidän on tosi tärkeää tietää esimerkiksi, että miten lapsen aamu on mennyt. Silloin kun tiedetään, että tilanteita voi tulla helpostikin, niin me pystytään menemään pikkasen sinne vastaan niis tilanteissa. Sillon me osataan sanottaa, tulla avuksi ja auttaa se tunteen säätely kassaan. Just, että onko ollu suruja, menetyksiä, onko tullu uusia perheen jäseniä tai muuta tämmöstä. Kaikki tämmönen vaikuttaa aivan älyttömästi tähän päiväkotiarkeen.

Tunteiden ja niiden hallinnan oppimista voidaan ajatella kehityspolkuna, koska lapsi oppii tunnetaitoja vähän kerrallaan kehitystasonsa mukaisesti. Ensin opitaan havaitsemaan ja tunnistamaan tunteita ja sen jälkeen niitä ryhdytään nimeämään. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 66.) Lasten kohdalla aikuisen on hyvä olla myös virittäytynyt havaintoihin siitä, milloin lapsi saattaa ilmaista niin sanottuja instrumentaalisia tunteita eli tunneilmaisua, johon he ovat tottuneet saamaan toivomansa vastareaktion. Jos lapsi on esimerkiksi tottunut saamaan tahtonsa läpi kyynelehtimällä, hän voi itkeä suuria kyyneleitä, vaikei todellisuudessa kokisikaan itseään surulliseksi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 79.) Tunnetaitojen opettamiseen vaikuttaa osaltaan suurelta osin myös se, millaiset tunnetaidot aikuisella itsellään on. Tämä nousi myös haastatteluissa esiin.

Kaisa: Kyllähän se täytyy itteki osata tunnistaa ne omat tunteet. Jos et sie ite ossaa säädellä omia tunteita, niin miten sie opetat niitä tunnetaitoja, koska lapset kattoo hirveen tarkkaan. Ei pelkästään kuuntele, mitä sie sanot vaan se, miten sie toimit ja miten sie olet, niin se on niinku peili niille.

Marja: *Mehän ei kukkaan olla koskaan täydellisiä meidän tunnetaitojen kanssa, että minusta se sanonta, että haudassa on valmis niin kuvastaa hyvin sitä, että lapselleki pystyy sanomaan, että nyt toimin väärin, koska mulla oli semmoinen tunne päällä. Niin lapsi ottaa sen hirveän hyvin silloin ja osaa käännättää sen asian sillee, että kaikki tekee virheitä. Tärkeää on hoksata ne tilanteet. Minusta on hienoa, että tässä työyhteisössäki paljon puhutaan niistä tunnetaidoista. Lapsi muistaa hirveän hyvin ne tilanteet ku sanotat niitä tunteita hänelle ja itellekki ne jää mieleen.*

Helmi: *Kyllähän ne omat tunteet pittää hyväksyä ja tunnistaa niinku tännäänki tuli se, että nyt mie en enää jaksa, sitten läpsystä vaihto. Eihän se oo sitä, että pelkästään hei nyt on tämä tunneopetushetki, vaan se on myöskin sitä, että kun laitetaan luistimia jalkaan ja laitetaan ruokaa lautaselle niin myöskin silloin (tunteita opetetaan).*

Haastatteluaineiston mukaan edellä esitettyjä Kaisan, Marjan ja Helmin haastattelusitaatteja voidaan tulkita siten, että aikuisen ymmärrys ja kyvykyys käyttää omia tunnetaitojaan oli Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön kasvatustyötä tekevän henkilöstön kokemuksen mukaan suuri merkitys, kuinka he voivat opettaa tunnetaitoja edelleen lapsille. Aikuisen kyky sanoittaa omia tunteitaan eteenpäin lapselle sekä kyky olla emotionaalisesti saatavilla vaikuttavat siihen, millaiseksi lapsen ja aikuisen väliset vuorovaikutustilanteet muodostuvat. (Salo 2012, 91.)

Haastatteluissa nousi useaan otteeseen esiin se, että kaikenlaiset tunteet saavat näkyä. Aikuisten on kuitenkin tärkeää nostaa esiin se, että aikuisen tunteiden näyttäminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsen tulisi säädellä aikuisen tunteita, esimerkiksi toistuva kiukun osoittaminen lapselle voi haitata lapsen omaa tundesäätelyä. Tällöin tilanteet tulee käydä läpi mahdollisimman nopeasti ja sanoittaa lapselle tekojen seurauksia. (Salo 2012, 93.)

5.4 Tunnetaidot vertaissuhteiden ja oppimisen tukena

Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät lapsen oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus omaan ryhmään kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta hyvin keskeisiä. Lasten on saatava oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Onnistumisen kokemukset ja ilo omasta toiminnasta tulee kuulua jokaisen lapsen kokemusmaailmaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 22.)

Keskusteltaessa tunnetaitojen merkityksestä oppimiselle ja kehitykselle, nosti henkilöstö esiin sen, että tunnetaidoilla on heidän näkemyksensä mukaan suuri merkitys lapsen oppimiselle ja vertaissuhteille. Tuo merkityksellisyys nousi esiin kaikissa haastatteluissa, olipa haastateltavien ymmärrys tunnetaidoista sitten pinnallisempi tai jo syvälliseksi kehittynyt.

Mira: No oppimisen kannalta varsinkin se, että lapsi oppii sietämään epäonnistumisia, mutta huomaamaan itessään myös sen, että missä minä olen hyvä. Ne on niinku semmoset pääpiirteet siellä sitten.

Haastatteluissa keskityttiin pääsääntöisesti kertomaan tunnetaitojen merkityksellisyydestä silloin, kun tunteet aiheuttavat haasteita lapsen oppimiselle ja kehitykselle. Lapsella on oikeus saada varhaiskasvatusta, joka edistää hänen ikänsä sekä kehityksensä mukaista, kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3§.) Tunnetaitojen tunnistaminen ja lasten onnistumisten huomioiminen on tärkeä osa edellä mainitun kaltaisen varhaiskasvatuksen toteutumista. Miran esiin nostama hyvän huomaaminen on näin ollen myös ensiarvoisen tärkeä osa lapsen tunnetaitojen kehitystä. Tässä yhteydessä voidaan puhua niin sanotuista myönteisistä tunteista. Myönteisillä tunteilla tarkoitetaan muun muassa iloa, tyytyväisyyttä ja turvallisuuden tunnetta. Niitä voidaan pitää hyvinvoinnin perustana, sillä niiden avulla on mahdollista tuoda esiin parhaat puolemmme, niin psykologisilla kuin fyysisilläkin osa-alueilla. (Leskisenoja 2019, 65.)

Lapsen kannustaminen arjen tilanteissa tukee myös hyvän itsetunnon kehittymistä. Lapselle muodostuu hyvä käsitys itsestään, kun hän saa osakseen kannustusta ja hänelle annetaan lupa kokeilla ja harjoitella elämäntaitoja sekä mahdollisuus kokea tunteita turvallisesti, sekä onnistumisia ja epäonnistumisia. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 98.)

Aino: Niin tunteet on aika sellainen perustuvanlaatuinen tapa olla ja silloin, kun sä hallitset sun tunteita jonkin sorttisesti jo riippuen tietenki ikäkaudesta niin sä pystyt niinku kehittymään eteenpäin, elikkä sä pystyt niinku lähtemään sen tunteen hallinnan kautta. Niin nyt mä olen valmis vastaanottamaan uutta tietoa. Jos sun aivot jumittaa tunteessa, vaikka pelossa, niin ei ne opi mitään. Täällä päiväkotielämässä näkee hyvin sen, että silloin kun tarpeet on tasan. Ihan fyysiset perustarpeet on tasat, niin siitä pystytään etenemään tunnetaidoissa ja tunnekehityksessä. Meillä on paljon jo eskarissa sitä, että ne osaa nimetä niitä ja kertoa missä ne (tunteet) tuntuu sun vartalossa ja miten silloin käyttäydytään, kun joku tunnetila on päällä. Silloin reseptorit on valmiina vastaanottamaan uutta tietoa, eikä esimerkiksi pelko blokkaa oppimista.

Silloin, kun lapsen niin sanottu tunnesysteemi on epätasapainossa, voivat primaaritunteet eli ydintunteet aktivoitua liian herkästi, vastauksena joko ulkoisiin tai sisäisiin virikkeisiin. Tällöin tunne voi jumitua päälle tavalla, joka haittaa lapsen muuta toimintaa. Lapsi voi tällöin joutua esimerkiksi lamauttavan pelon tai ahdistuksen valtaan. Tällöin kyseessä on usein opittu reaktiomalli. (Kanninen & Sigfrids 2012, 78.) Aino puhuu haastattelusitaatissaan siitä, että kun lapsi on jo kehittynyt tunteiden säätelyssä, tunteet eivät enää estä lapsen muuta toimintaa, kuten uusien asioiden oppimista. Hänen mukaansa tunteisiin liittyvistä opituista reaktiomalleista voi myös oppia pois oikeanlaisen tuen avulla.

Lapsen aloittaessa päiväkodin hänen arkensa muuttuu usein merkittävästi ja sosiaalisten taitojen merkitys alkaa korostua. Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön henkilöstö puhui haastatteluissa paljon vertaissuhteiden merkityksestä lapsen kehitykselle. Heidän näemyksensä mukaan vertaissuhteet toimivat merkittävänä tekijänä lapsen tunnetaidoista sekä sosiaalisista taidoista puhuttaessa. Suhteissa vertaisiin vuorovaikutus on lapselle usein haastavampaa kuin vuorovaikutus aikuisen kanssa. Kaveruus ja paikka ryhmässä täytyy ansaita omin avuin. Vertaissuhteilla on suuri merkitys psykososiaaliseen kehitykseen. Vertaisryhmässä lapsi oppii ryhmässä olemisen taitoja sekä kumppanuutta. (Järvinen & Mikkola 2015, 30.)

Taina: *Kuinka se lapsi voi toimia aivan eri tavalla ryhmässä, ku siellä kotona. Se voi sitte vanhemmille ihan yllätyksenä tulla, että tämmösiä tunteita tulee. Jos ei sillä lapsella ole ikäseuraa siellä kotona, että niinku just näitä lelujen ottamisia ja muita, mitä pienillä paljon on, niin tuota sekihän on niinku, että sitä sitten opetellaan.*

Henkilöstön mukaan jo pienillä lapsilla näkyi vertaissuhteissa ratkaisukeskeistä ajattelua sekä halua välttää konfliktitilanteilla omalla käytöksellään. Toisaalta kuitenkin konfliktitilanteet ja riitojen selvittelyt olivat haastattelujen mukaan usein läsnä päiväkodin arjessa.

Meri: *Jos kaveri saa kiukkukohtauksen, semmosen 2-vuotiaan uhmakohtauksen, niin osa saattaa kysyä, että mitä sille pitää tehdä? Pitääkö antaa lääkettä?*

Alisa: *Lapsi, joka reagoi voimakkaasti erilaisiin kiistatilanteisiin, niin kyllähän aika pienetki lapset oppii sitä vähän väistelemään, kuitenkin väistelemään. Jos joku kaveri ruukaa vaikka lyyä, niin kyllä ne pienetki lapset oppii väistelemään sitä, että täältä saattaa tulla köniin.*

Nämä kaksi yllä mainittua esimerkkiä kertovat selkeästi aineiston mukaan siitä, kuinka lapset haluavat aidosti pohtia jo pienten ryhmässä, jossa lapset ovat iältään 1-3- vuotiaita, kuinka tilanteet voidaan ratkaista. Pienten lasten kohdalla tunnetaitojen opettelu on vasta alkamassa, mutta ratkaisukeskeisyyden siemen voidaan istuttaa jo varhaisessa vaiheessa. Ratkaisukeskeisyydessä olennaista on, että ihmiselle kehittyy ajan saatossa ajattelutapa, jossa hän kykenee katsomaan eteenpäin haastavissakin tilanteissa ja kykenee löytämään uusia, toimivampia ratkaisuja. Näin ollen ratkaisukeskeinen ajattelutapa on keskittymistä tavoitteisiin, tulevaisuuteen, toimiviin ratkaisuihin, voimavaroihin ja vahvuuksiin. (Avola & Pentikäinen 2019, 65.)

Vertaussuhteiden lisäksi lapset kaipaavat henkilöstön mukaan sensitiivisesti läsnäolevaa aikuista, joka osaa herkästi virittäytyen kuunnella lapsen tunnetiloja ja tilannekohtaisesti auttaa lasta käsittelemään päivän aikana herääviä tunteita, jotka voivat olla erittäin voimakkaita. Vertaissuhteista puhuttaessa tuleekin aina muistaa, että kasvattajilla on aina vastuu ryhmän ryhmäytymisestä. Kasvattajan toimintaa tulee näin ollen ohjata lapsiryhmän tarpei-

den täyttäminen. Toimintaa tulee suunnitella niin, että jokaiselle lapselle syntyy kokemus ainutlaatuisuudesta ja tärkeydestä. Kasvattajan tulee luoda ilmapiiri, joka kannustaa leikkimiseen, oppimiseen ja tutkimiseen. (Järvinen & Mikkola 2015, 42.)

Haastatteluissa tuli esiin, että varhaiskasvatusta halutaan toteuttaa yhdessä mahdollisimman laadukkaasti. Haastatteluryhmissä koettiin, että työkaverilta saatu tuki haastavien sosio-emotionaalisten tilanteiden läpikäymiseen oli ensiarvoisen tärkeä osa työtä. Silloin kun henkilöstön välinen tiimityö toimii hyvin, se varmistaa lasten oikeudenmukaisen ja tavoitteellisen kasvatuksen ja kehityksen tapahtumisen varhaiskasvatuksessa. Se toimii osaltaan myös työntekijöille realistisena peilinä ja mahdollistaa kasvun omassa ammatillisuudessa. (Opas 2013, 143.) Aino kertoo seuraavissa haastattelusitaateissaan ryhmäyttämisen tärkeydestä ja aikuisen paikasta sosiaalisten suhteiden tukijana.

Aino: Meillä on paljon sellaisia (konflikti) tilanteita, että kaveri naksuttaa suulla näin niks naks naks ja se ärsyttää sitä toista, joka on ääniherkkä ja se tulee siihen ja sanoo, että mie en ainakaan halua koskaan leikkiä sun kans, ku sie naksut koko ajan. Jolloin se kaveri siitä seis lopeta! Josta se kaveri, että sie sanoit mulle noin ja mie en mitään tehny. Josta se tilanne sitte vaan jatkuu, ellei siihen sitten mene aikuinen hyvin sensitiivisesti väliin ja sano, että nyt selvitetään tämä tilanne. Täytyy olla hyvin selvillä ja kuulolla, että tiedetään aina mistä se on lähtenyt koska tulkintojahan löytyy. Tämän ikäiset lapset ajattelevat usein aina olevansa itse oikeassa. Meidän ryhmässä ja tiimissä on sopimus, että jokainen tilanne käydään läpi. Onhan se kuluttavaa, mutta se pakko tehdä, jotta se ryhmä pystyy toimimaan eteenpäin.

Aikuiselta saadun tuen lisäksi keskusteluissa esiin nousivat myös lapsen oma persoonallisuus sekä temperamentti tunnetaitojen oppimiseen vaikuttajina ja myös lapsen osallisuuteen ryhmässä, kuten Aino kuvaa edellä esitetyssä haastattelusitaatissa. Lapsen temperamentilla voidaan sanoa olevan olennainen rooli sosiaalistumisen prosessissa. Aktiivinen lapsi, joka on temperamentiltaan sosiaalinen, rakentaa itselleen suuren määrän sosiaalisia vuorovaikutustapahtumia. Tämän kaltaiset lapset kuitenkin turhautuvat usein siihen, että heillä ole vielä riittävästi kykyä jatkuvien vuorovaikutustilanteiden hallintaan. (Keltikangas- Järvinen 2012, 59-60.)

Aino: Sitte on tämä toinen ääripää, eli sosiaalisesti passiiviset lapset, kun aina puhutaan niistä, jotka tekee tilanteista kauhean suuren numeron, mutta miten nämä hiljaset ja syrjään vetäytyvät, niin niissäki täytyy olla todella herkällä korvalla mukana siihen, että sie pääset kontaktiin sen lapsen kanssa. Ne on sitte niitä tähtihetkiä ku saa sellasen lapsen, joka ei vaikka puhu tai jolla on mutismia tai näin niin hän jotenki ilmaisee itseään, niin se on aivan suuri hetki sen päivän aikana.

Aino puhuu haastattelusitaatissa hiljaisista ja syrjään vetäytyvistä lapsista. Aineiston mukaan edellä mainitun kaltainen käyttäytyminen saattaa olla myös lapsen temperamentin vaikutusta. Tällöin puhutaan temperamentiltaan varautuneista lapsista, eli toisin sanoen ujoista. Tämän kaltaiset lapset tarvitsevat paljon aikuisen tukea uusiin sosiaalisiin tilanteisiin reagoitaessa. Ujokin lapsi saattaa kiihkeästi haluta mennä mukaan ja saa lisää uskallusta, kun hänellä on tunne siitä, että aikuinen on hänen turvanaan. Lapsen varmuus osallistua toimintaan yhdessä muiden kanssa kasvaa nopeasti, kun hänellä on varmuus aikuisen saatavilla olosta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 61.)

Aikuisen ymmärrys lapsen käyttäytymisen taustalla piilevistä asioista auttaa kasvattajaa tukemaan lapsen kehitystä aidosti. Hiljaisia ja rauhallisia lapsia tulkitaan joskus virheellisesti itsekseen pärjääviksi ja hyvin käyttäytyväksi. Lapsen sisällä voi kuitenkin olla meneillään äärimmäinen hätätila, joka kuormittaa lasta vuorovaikutustilanteissa. Tällöin esimerkiksi lempeä ja rauhallinen puhe luovat turvallisen kiintymyskohdan ylivirittyneelle ja uhkaa kokevalle mielelle. (Jääskinen 2017, 96-97.)

5.5 Aikuiselta saatu tuki sosio-emotionaalisesti haastavissa tilanteissa

Lapsista ja heidän tunnesäätelystään puhuttaessa voidaan tunnetiloja ajatella usein tunnekuohujen käsitteen kautta. Lapsen aivot tuottavat paljon tunteita ja näin ollen myös tunnekuohut kuuluvat kehitykseen ja ovat yleisiä aina nuoruusikään saakka. Lapsella voi kuitenkin esiintyä voimakkaita kielteisiä tunteenkaappauksia, jolloin niin sanotut järjettömät tunteet kaappaavat vallan aivoissa. Tällöin primaariset aivoalueet ottavat vallan ja aivot menevät sulkeutuneeseen tehotoiminnan tilaan, jossa ohjaus ja kontrolli jäävät puuttumaan. Edellä mainitun kaltainen tila on lapsen kehitykselle haitallinen, koska jatkuva riehuminen on itsetuntoa ja elämönhallinnan tuntoa haittaava kokemus. Toisaalta on kuitenkin hyvä muistaa, että toisiinsa tapahtuvat tunnekuohut luovat tilanteita, joissa tunteiden säätelyä on mahdollista harjoitella. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 27-31.)

Maisa: *Sitte jos joku lapsi käyttäytyy jatkuvasti aggressiivisesti, niin sitte miettii, että miksi se tekkee niin ja mitä se hakkee sillä. Onko sillä sanoja ja miksi se hakkee sitä tiettyä kontaktia kaveriin. Niin sillon on hyvä istahtaa työkavereiden kanssa juttelemaan ja kysyä, että ootteko huomannu, että se toimii aina näin ja mikä siihen vois teidän mielestä vaikuttaa? Monesti kuitenkin pallee pinna itelläki niissä tilanteissa. Siitä me ollaanki puhuttukki, että kyllä aikuinenki saa olla päiväkodissa vihainen ja sanoa lapselle, että tiiäkkö, nyt mie oon tosi vihainen tai että oon tosi surullinen, että tämmönen tilanne tapahtu. Minä ainaki koen, että se meidän rooli lisääntyy ja lisääntyy täällä. Jotenki tuntuu, että tänä päivänä lapset kasvaa pumpulissa kotona ja kaikki pettymykset ja negatiiviset tunteet silotellaan pois. Kyllä me ollaan suuressa roolissa tässä opettajina, että täytyy opetella niitä kaikkia tunteita.*

Tunnetaidoista puhuttaessa haastatteluisissa nousi esiin toistuvasti lasten heikko kyky sietää pettymyksiä sekä suhteellisen usein näyttäytyvä aggressiokäyttäytyminen, joista Maisa puhuu haastattelusitaatissaan. Tunteiden esiintymisen myötä lapsi oppii kestämään tunteita ja ymmärtää, että niistä voi selvitä myös ilman vahingontekoa. Tähän hän kuitenkin tarvitsee aikuisen mallia ja hyväksyvää asennetta sitä kohtaan, että lapsi vasta harjoittelee ja näin ollen toimii siksi taitamattomasti. (Cacciatore & Korteniemi-Poikela 2019, 28.)

Lapsen kehuminen on yksi tärkeimmistä asioista, joita kasvatustyötä tekevä henkilöstö voi lapselle antaa. On tavallista, että haastavasti käyttäytyvä lapsi saa vähän kehuja ja myönteistä palautetta. Lapsen käytösongelmat herättävät voimakkaita tunteita muissa, jotka voivat näyttäytyä muun muassa vihana ja inhona. Tästä huolimatta on tärkeää ymmärtää, että myös haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee kehuja ja aikuisen uskoa siihen, että käytös muuttuu jossain vaiheessa. (Riihonen & Koskinen 2020, 176- 177.)

Haasteelliseksi varhaiskasvatusyksikön henkilöstö koki tunnetaitojen opettamisen suhteen, että päiväkodin hektisen arjen keskellä lapsen tunteen äärelle meneminen on aikaa vievää ja tuo aika on poissa muilta lapsilta. Edellä mainitun lisäksi haasteita aiheutti, että joissakin tapauksissa kodin ja päiväkodin kasvatusyhteistyö voi olla haastavaa esimerkiksi täysin erilaisten arvomaailmojen vuoksi. Tällöin lapsen voi olla vaikeaa vastaanottaa päiväkodista saatua kasvatusta tai hän voi pitää sitä jopa valheellisena.

Anna: *No aina ei ole aikaa, että jos yks aikuinen on kiinni selvittämässä yhtä tilannetta niin siinä voi mennä pitkäki aika ku anteekspyyntöä harjotellaan tai jotaki, nii onhan se poissa siitä muusta ryhmästä sitte. Aika ja aikataulut ja henkilöstömäärä näkky siinä sitte.*

Laadukasta varhaiskasvatusta määrittävät monet asiat, jotka voidaan jaotella laadun rakennetekijöihin ja prosessitekijöihin. Rakennetekijöiksi määritellään muun muassa varhaiskasvatusta ohjaava lainsäädäntö sekä henkilöstön perus- ja täydennyskoulutus. Prosessitekijöitä ovat puolestaan henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus sekä vertaisvuorovaikutus ja ryhmän yleinen ilmapiiri. (Repo ym. 2019, 19.) Tässä opinnäytteessä on keskitytty käsittelemään varhaiskasvatuksen laadun prosessitekijöitä. Yllä oleva Annan haastattelusitaatti kertoo osaltaan päiväkodin henkilöstön kohtaamasta kiireestä, joka voi aiheuttaa osaltaan myös riittämättömyyden tunnetta.

Voidaan sanoa, että varhaiskasvatusta vaivaa krooninen henkilöstövaje, joka osaltaan hankaloittaa aidosti laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista. Henkilöstössä on valtakunnallisesti tarkasteltuna usein myös paljon vaihtuvuutta, joka osaltaan aiheuttaa kiirettä ja vie aikaa suunnittelulta. (Repo Ym. 2019, 65.)

Aino: *Toivoisin, että se tunnetaitojen opettaminen ei loppuis siihen meidän rooliin vaan sitten se vanhemmuus saataisiin myös sinne matkaan, eli meidän rooli on myöskin täällä koota*

sitä yhteen. Joskus vanhempien on vähän vaikea ajatella, että nyt mun lapsi on kehittynyt niin paljon, että sillä on tullu tälläisiä uusia tunteita. Se ei oo vaan enää pelkästään niitä pikkulapsen tunteita, jotka on kiukku ja ilo ja harmitus. Se tuntee jotaki ihan uusia, niinku vaikka häpeää tai jotaki vähän nyanssimaisia tunteita. Täytyy olla semmonen tunteiden tulkki siinä sinne kotiinkin päin. On tullut myös vastaan niin, että kodilla on niin erilainen arvomaailma, esimerkiksi yleisesti ajateltu normi voi olla, että on väärin lyödä kaveria, niin kotona voi olla niin erilainen arvomaailma, että kun lapselle opetetaan se olevan väärin niin hän kokeekin sen niin, että me ollaankin ihan väärässä ja hän voi tuomita meitä ja kavereitansa. Niin se on aika haasteellista.

Lapsen ammattihenkilöstön ajattelutavasta eriävä tapa ajatella voi osaltaan olla seurausta, päiväkodista tulevien vaikutteiden lisäksi, myös muista lapsen ympärillä olevista tekijöistä. Voidaan puhua niin sanotusta tunnekylmyydestä, joka on seurausta esimerkiksi lapsen varhaisvaiheessa tapahtuneista voimakkaista kaltoinkohtelukokemuksista. Silloin kun lapsi pääsee osalliseksi häntä myönteisellä tavalla tukevasta kasvuympäristöstä, voi lapsi poikkeavuuksistaan huolimatta kasvaa siinä missä ikätoverinsakin. (Riihonen & Koskinen 2019, 142-143.)

Mira: Meidän lapsimateriaali, mutta myös vanhemmista tuleva materiaali on sellaista, että täytyy tehdä hirveästi tunnetyötä, mutta myös sosiaalisen kasvun työtä, mut se on myös sitten vanhempien suuntaan on joutunu tekemään semmosta tukevaa työtä. Tää on sellasta aaltona menevää juttua. Tänä vuonna tarvitaan vaan enemmän.

Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseksi tarvitaan päiväkodin ja kodin välistä yhteistyötä. Kasvatusyhteistyön toimimiseksi tarvitaan samoin kodin ja päiväkodin välistä yhteistyötä. Tällöin kasvattajat ja vanhemmat jakavat lapsen kasvatustehtävää yhteisesti. Pyrkimyksenä on tällöin mahdollisimman avoimesti jakaa ja reflektoida lapsen kehitykseen, hoitoon ja kasvatukseen liittyviä kysymyksiä, luonnollisesti lapsen hyvinvointia edistäen ja oikeuksia kunnioittaen. Kaikille yhteisenä tavoitteena tulee olla lapsen oikeuksia kunnioittava yhteiskunta ja aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 133 & Valtioneuvosto 2021.) Näin ollen yhteistyötä, lapsen oikeuksia ja lapsilähtöisyyttä on painotettu valtakunnallisesti merkittävällä tavalla.

Edellisissä haastattelusitaateissa, joissa Aino ja Mira kuvaavat sitä, kuinka kasvatusyhteistyö voi olla haastavaa, nousee hyvin esiin se, kuinka suuri merkitys onnistuneella yhteistyöllä on lapsen kasvun ja kehityksen tukemisen kannalta. Marja kuvaa myös tilanteita, jolloin yhteistyössä vanhempien kanssa on onnistuttu.

Marja: Kasvavassa määrin tulee kuitenkin vanhemmilta kiitosta siitä, että sitä tunnekasvatusta on koko ajan tässä arjessa mukana ja että niitä tunteita sanotetaan ja harjotellaan, niin se helpottaa myös kotona. Silloin, kun me annetaan niitä esimerkkejä ja ne on vieressä

välillä kattomassa esimerkiksi hakutilanteessa, että miten me puretaan niitä tilanteita. Vanhemmat yrittää viedä niitä asioita myös kotikasvatukseen.

Silloin, kun yhteistyö päiväkodin ja kodin välillä toimii, lapselle tärkeiden ihmisten ymmärrys hänestä yhdistyy kokonaisuudeksi, joka tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Tällöin kaikilla lapsen kanssa läheisesti toimivilla aikuisilla on parempi ymmärrys lapsen tarpeista ja meneillään olevasta kehityskaudesta. Olennaista on, että rakennettaessa suhdetta lapsen vanhempiin, tulee vanhemmille antaa tilaa ja aikaa tulla kuulluiksi. Kaikki perheet ovat erilaisia ja ainutlaatuisia, mikä tulee myös kasvattajan muistaa eri vuorovaikutustilanteissa. (Kanninen & Sigfids 2012,133-134.) Tärkein osa yhteistyöstä tapahtuu arkisissa tilanteissa, joissa varhaiskasvattajan ammatillisuuteen kuuluu huolehtia siitä, että vuorovaikutus on myönteistä ja perheitä tukevaa. Monet perheet kokevat nykyään erilaisia haasteita elämässään ja vanhempien kannatteleminen on osa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämistä. (Leskisenoja 2019, 129.)

6 Ymmärrys tunnetaitojen merkityksestä koulutuksen jälkeen

TunTuva-hankkeen järjestämä koulutus koostui käytännössä henkilöstön itsenäisesti tekemistä ennakkotehtävistä koskien tunnetaitoja, verkossa saatavilla olevasta tukimateriaalista sekä tutortapaamisista, joissa kouluttajat keskustelivat henkilöstön kanssa ennalta sovitusta aihealueista. (TunTuva-hanke 2021.) Tämän opinnäytetyön teon aikaan koulutuskokonaisuus oli vielä kesken, joten käsittelyssä oli koulutuskokonaisuuden ensimmäiset osiot. Osioden keskiössä olivat tunnetaitoihin liittyvien tilanteiden havainnointi sekä tunteiden kanssasäätelyssä lapsen konkreettinen tukeminen. Tässä kappaleessa käsitellään Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön henkilöstön kokemuksia koskien edellä mainittuja koulutuksen osa-alueita.

Yleisesti ottaen haastatteluissa saatua koulutusta pidettiin antoisana ja ajatuksia herättävänä. Osa oli saanut käyttöönsä kokonaan uudentlaisia toimintatapoja tunnesäätelyn tukemisen avuksi. Osa puolestaan koki suurimman hyödyn ammattiosaamiselleen olleen siinä, että jo tuttua asiaa oli päässyt kertaamaan ja refleктоimaan yhdessä kouluttajien sekä kollegoiden kanssa.

Mira: Tää on ollut hyvä muistutus siitä, miten tärkeitä ne ihan pienetkin arjen hetket oikeesti on. Varsinkin tossa, kun puhutaan niin erilaisesta tunnetaitoasteikosta, kun verrataan noihin meidän ihan pienempiin noita meidän eskareita. Muistaa olla silmät auki ja korvat höröllä.

Taina: Tuntuu, että on keinoja puuttua myös sosioemotionaalisesti haastaviin tilanteisiin. Keinot on myös lisääntyneet koulutuksen aikana. Meilläki, ku on välillä ollu tuossa haastavia

viikkoja, niin kyllä me ollaan sitten käytetty keinona, että ollaan vaikka kirjoista katottu ystävydestä ja kaveruuteen liittyviä teemoja. Nyt on tullu tämmösiä uusia keinoja käyttöön. Lapset jo itelle nimeää, että tuo on iloinen, tuo on surullinen, tuo on hämmentynyt.

Edellä mainituista haastattelusitaateista voidaan päätellä, että ammattihenkilöstön tausta ja työkokemus vaikuttavat osaltaan siihen, miten suuri vaikutus saadulla koulutuksella oli heidän toimintatapojensa muutokseen.

Tunnetaitojen oppimisessa, kuten missä tahansa oppimisessa, on kyse aktiivisesta harjoittelusta ja lapsen harjoittelulle saamasta aikuisen tuesta. Silloin kun oppimiselle saadaan tukea ja ollaan valmiita myös epäonnistumaan, alkaa aivoihin muodostua uudenlaisia ajattelu- ja toimintamalleja ja näin ollen uusi taito kasvaa luonnolliseksi osaksi yksilöä. Tällöin puhutaan assimilaatiosta ja akkommodaatiosta. Assimilaatiolla tarkoitetaan ajattelumallia, joka saa vahvistusta ja syvyyttä kokemusten avulla. (Köngäs 38, 2019.) Näin ollen voidaan sanoa, että aikuisen rooli lapsen kanssakulkijana, tunnetaitojen opettajana, on ensiarvoisen tärkeä, jotta lapselle voidaan luoda turvallinen ympäristö opetella uutta kehittyvää taitoa. Varhaiskasvatus tarvitsee ammattihenkilöstöä, joka on tietoinen sekä tunnetaitojen merkityksellisyydestä sekä keinoista opettaa niitä.

Viivi: Mie ainaki oon keskittynyt nyt enemmän siihen, että miten mie tuun siihen tilanteeseen, ettei tulla siihen niinku tuulispäänä. Silloin se lapsiki jähemetty ja silloinhan tulee just sitä syyttelyä. Silloin tulee lapsilla defenssit päälle, että mielummiinkin juuri se, että mennee avoimin mielin ja kattoo, että mikä tässä on se tilanne. Ite on alkanu itteänsä niinku miettimään enemmän, että kuuntelee ja laskeutuu lapsen tasolle. Jotenki paljon aidommin ossaa havainnoida nytte ja pysähtyä ja kuunnella sitä lastakin.

Moni haastateltavista nosti esiin sen, kuinka lapsen kohtaaminen ja siihen käytettyjen keinojen valikoiminen oikealla tavalla koettiin tärkeiksi. Tilanteeseen sopiva tapa olla läsnä ja toimia olivat konkreettisesti helpottaneet työskentelyä päiväkodissa. Voidaan myös puhua niin sanotusta oman toiminnan ohjauksesta, johon liittyy olennaisesti lapsen kyky säädellä tunteitaan tilanteen tai toiminnan vaatimalla tasolla. Tunteiden säätelyssä kehittynyt lapsi pystyy myös rauhoittamaan itsensä ja hillitsemään itsensä, jotta hän voi saavuttaa asettamansa päämäärän. Silloin, kun lapselle alkaa itselleen kehittyä toiminnan ohjauksen taitoja, hän pystyy muun muassa ennakoimaan omaa toimintaansa, suunnittelemaan sitä tietoisesti ja pystyy muuttamaan joustavasti toimintaansa. Päiväkodin arjessa on kuitenkin aina hyvä muistaa, että lasten kohdalla heidän omat toiminnanohjaukskykynsä ovat vasta kehittymisvaiheessa. Tällöin aikuisen tuki on tärkeää. (Sandberg 2021, 122-123.)

Aino: Sitten kun antanut itselleen luvan olla vielä avoimempi ja vielä entistäkin herkemästi olla niinku läsnä niin lapset on tulleet sillai erilailta niinku tykö. Vaikka ne nytkin on

tulleet, mutta ihan niinku ne nyt vaistoais, että nyt tuo aikuinen on auki ja se kuunteepi jotenki tarkkaan. Meki osataan pysähtyä.

Taina: *Kaikissa tilanteissa voi käsitellä tunteisiin liittyviä asioita. Yksittäisissä esimerkiksi pukemisiin liittyvissä tilanteissa lapsella voi hirttä kiinni, mutta sitten kun näistä asioista keskustelleen niin siinäki saattaa alkaa jo tunnepuolen solmut aukenemaan. Kyllä se lapsi osaa sanottaa sen tunteensa ääneen, että nyt hällä ärsyttää. Lopussa se syy voi olla vaan vaikka vääntyny sukka. Nyt sanotamme enemmän tunteita, ku enemmän”*

Pedagoginen tuki lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoihin alkaa aina aikuisesta. Siihen millaisiksi vuorovaikutustilanteet lopulta muodostuvat vaikuttaa vahvasti se, mitä aikuinen ajattelee lapsen toiminnasta. Ajatteleeko aikuinen esimerkiksi lapsen niin sanotun oikeanlaisen toiminnan olevan kiinni lapsen halusta vai osaamisesta? Aikuisen on hyvä itsereflektoinnin lisäksi kyetä säätelemään itseään silloin, kun lapsi on tunnekuohussa. Aikuisen tulee sisäisää, että hän on lapsen turva, joka auttaa, suojaa ja tukee. (Sandberg 2021, 173.) Aineiston mukaan Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön henkilökunnan haastatteluissa kyky antaa tukea lapselle välittyi läpi haastatteluiden ja kyky oli vahvistunut entisestään TunTuva-hankkeen järjestämien koulutuksen aikana.

On ensiarvoisen tärkeää, että päiväkodissa on tunnetaitoihin perehtynyttä henkilökuntaa, niin lapsen kuin myös hänen perheensä kannalta. Molemmissa haastatteluvaiheissa nousi esiin se, kuinka tärkeäksi tunnetaitojen opettamisen kannalta myös vanhempien osallistaminen koettiin.

Taina: *Mie oon kyllä huomannu myös sen, että nyt on ollu semmosia lapsia, että ne vanhemmatki sanottaa niille lapsille niitä tunteita tosi taitavasti. Paljon on käyty vanhempien kanssa nyt tänä kautena semmosta tunteisiin liittyvää keskustelua, koska minusta sehän on aivan älyttömän tärkeä juttu. Sehän jatkuu ne tunnetaidot tuonne kouluun ja aikuiselämään saakka.*

Voidaan sanoa, että lapset eivät suhtaudu neutraalisti maailmaan, vaan ensisijaisesti heidän suhtautumiseensa vaikuttaa ensisijaisen huolenpitäjän, eli usein vanhempien näyttämä malli ja tapa toimia. Tunnetaitoja vasta opettelevat lapset heijastelevat omaa toimintaansa aikuisen näyttämää esimerkkiä asioita vasten. (Oron, Navarro-Rubio & Elkin 2017.) Lapselle eduksi on, jos kaikki hänen ympärillään olevat aikuiset osaavat johdonmukaisesti tukea häntä tunnetaitojen opettamisessa. Lapselle hankalista tuntuvista tilanteista voidaan päästä eteenpäin, kun aikuinen mallintaa ja antaa lapselle tarpeeksi työkaluja puuttuviin taitoihin. (Sandberg 2017, 174.)

Tämän kappaleen alussa mainittiin, että koulutusta pidettiin yleisesti ottaen antoisana, mutta kehitysajatuksena henkilöstöltä kuitenkin tuli käytännön järjestelyihin liittyviä asioita. Kaikki

henkilöstöstä eivät olleet päässeet aikaresurssien vuoksi osallistumaan tasa-arvoisesti tutor-käynteihin ja olivat näin ollen jääneet paitsi, monen mielestä koulutuksen hedelmällisimmistä osiosta eli yhteisistä keskusteluista.

Mira: Siellä on niin älyttömän paljon hyvää asiaa, mutta sitten se vaatis sen, että olis ajallisesti mahdollista resusoida siihen ja kaikki ne tutoroinnit ja muutki, että se hyöty mikä niistä tulee niin se on jotenki, kun sen sais koko tiimin käyttöön laajemmalti eikä niin, että se tulee välikäsien kautta se tieto. Niin se on vähän ehkä semmonen kehittämisen paikka. Tää kevät aika myös heittää haasteen, että olis aikaa pysähtyä näiden asioiden kohdalle. Koen nää asiat niin tärkeiksi. Olis ihana ku olis mahdollisuutta siihen tiimin sisäiseen keskusteluun ja siihen yhteiseen reflektointiin. Se olis mun mielestä se, mikä kantais sitä hedelmää eteenpäin. Kevääseen painottuu niin paljon kaikkea muutakin eskarilaisten kanssa.

Taina: Olisin toivonut, että kaikki ois päässeet osallistumaan tiimeistä. Päiväsaikaan kuitenkin mahdotonta irrottaa kaikkia tiimiläisiä mukaan. Se ois kuitenkin ihan eri asia, ku se ihminen pääsisi itte keskustelemaan sen tutorkäynnin aikana. Ne keskustelut on olleet niissä niin hedelmällisiä ja tullu itellekki paljon uusia juttuja niin minua on harmittanu hirveästi, ku kaikki ei pääse osallistumaan.

Haastatteluissa nousi selkeästi esiin henkilökunnan yhteinen tahtotila kehittyä tunnetaitojen opettajina ja tästä syystä moni koki harmilliseksi sen, ettei ollut päässyt osallistumaan kaikkeen, mitä koulutuksella oli tarjottavana. Se, että koko henkilöstö pääsee yhteisesti osallistumaan kaikkiin tarjottuihin sisältöihin, tuo koulutussisällöt kaikkien saataville tasa-arvoisesti ja näin ollen voidaan myös paremmin taata kaikkien ammattiosaamisen edistyminen. TunTuVa-koulutuksen tarkoituksena oli toimintakulttuurin muuttaminen. Varhaiskasvatuksessa on luontaista, että toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti, joten sitä tulee arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten reflektointi ja ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ovat tärkeä osa tätä kehitystyötä. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 29.)

Koko työyhteisön tunnetaitoihin liittyvä yhteinen keskustelu ja pohdinta ovat ensiarvoisen tärkeitä monesta eri näkökulmasta tarkasteltuna. Kun kaikki pääsevät osallisiksi, voidaan keskustella muun muassa siitä, antavatko kaikki asianmukaista mallia kaikille lapsille kohti toimivia tunne- ja vuorovaikutustaitoja. (Sandberg 2021, 175.) Toimivassa tiimissä kasvattajien käsitys lapsen ja lapsiryhmän tarpeista on riittävän samansuuntainen. Työ tuntuu sujuvalta silloin, kun kasvattajat ovat yhdessä rakentamassa joustavaa ja kasvua tukevaa arkea lapselle. (Järvinen & Mikkola 2015, 65.)

Hyvien tunnetaitojen ja niiden kautta muokkautuneen niin kutsutun tunneälyn kautta lapsen on mahdollista ymmärtää, miksi tilanteissa, jotka herättävät tunteita, tulee käyttäytyä tiettyllä tavalla. Lopulta lapsi oppii käyttäytymään tuon tiedon perusteella. Tunneälyn voidaan

lyhyesti määritellä olevan perustaitoja, joiden avulla tunnistetaan tunteita ja tunnistamisen kautta päästään lopulta tilannekohtaiseen tunteiden asiaan kuuluvaan ja järkiperusteiseen käyttöön. (Köngäs 2019, 37-38.) Lapsi ei kuitenkaan opi tunneälyä ilman aikuisen tukea. TunTuvu-hankkeen järjestämä koulutus oli osaltaan lisännyt myös lasten sosiaalista kompetenssia. Sosiaalisen kompetenssin kasvu oli mahdollista, koska päiväkodin henkilöstö oli entistä tietoisempi tunnetaitojen vaikuttavuudesta myös lapsen sosiaaliin suhteisiin.

Aino: *Haastavissa tilanteissa on tärkeää, että mallintaa itse paljon lapsille, niin myöskin se, että maadottaa itsensä siihen niin lähelle sitä lasta, niin on tullu niitä käytännön tilanteita, että se lapsi on ollut aiempaa yhteistyökykyisempi, vaikka hänellä itsellään olisi huono olo siinä hetkessä. Hän ei kuitenkaan ole taistellut sitä tunnetta vastaan tai sitä tilannetta vastaan, vaan hän on ollut yhteistyökykyisempi aukaisemaan, että mitä siinä tilanteessa on käynyt ja tullu sitä sanoittamista. Varsinkin yksi lapsista on kehittynyt tässä tilanteessa loppuun asti olemassa ihan valtavasti. Tunnereaktiot on aiemmin tulleet hänellä niin kovina, että on pitänyt lähteä koko tilanteesta tai sitten nyrkit ovat tulleet esille tai joku väkivaltanen tilanne. Niin se on niinku rauhoittunu. Kaikin puolin just se yhteistyö on löytynyt yhdessä. Siihen tarvitaan kaikkia avuksi niin kavereita, meitä ja myöskin se heppu hei ite, jolla on ollut niitä haasteita tunteidensäätelyssä.*

Päiväkodissa lapset toimivat ryhmissä, joten sosiaaliset taidot ja niiden kehittyminen nousevat tärkeään asemaan. Kun aikuinen tiedostaa tunnetaitojen merkityksellisyyden ryhmän toiminnan ja tunneilmapiirin kannalta, kykenee hän tukemaan lasta myös sosiaalisten suhteiden rakentamisessa. Asiaa ajateltaessa lapsen näkökulmasta, työntekijä joutuu päivähoiton aloittamisen aikana ryhmään, jota ei ole itse valinnut. Lapsen ikä ja sosiaalisuus temperamenttisenä piirteinä vaikuttavat siihen, kuinka lapsi viihtyy ryhmässä. Kasvattajien tulee tutustua lapseen sekä hänen sosiaaliin valmiuksiinsa perinpohjaisesti ja hyväksyä samalla se, että lapset ovat erilaisia ja kokevat näin ollen myös ryhmässä olemisen eri tavoin. Jokaisella lapsella on oikeus saada kasvattajalta apua, kun hän sitä tarvitsee ryhmässä toimimiseen. (Järvinen & Mikkola 2015, 29.)

Merja: *Vähemmän minusta lapset ottaa nykyään yhteen, kun olemme tietoisesti opettaneet, miten ristiriitatilanteissa voi toimia ihan vaikka sanomalla kaverille, että älä tule lähelle. Silloin, ku kaveri sanoo, että älä niin sinun pitää myös kunnioittaa sitä asiaa. Lasten suustaki kuulee sitä sanottamista nyt enemmän.*

Taina: *Tässähän on nyt meillä ollut oiva tilaisuus käyttää kaveritaitojen tukemiseen tätä sanottamista ja ollaan opeteltu anteeksi pyytämistä ja käsitelty sitä asiaa. Yleisesti meillä on ollut hyvä tunneilmapiiri. Lapset tulee iloisina hoitoon. On varmaan parantunu tunneilmapiiriki TunTuvankin kautta myös ryhmäytyminen vaikuttaa.*

Kaksi edellä mainittua haastattelusitaattia kertovat siitä, että aikuisten kyky ja tietoisuus tunnetaitojen opettamisesta vaikuttaa suoraan myös lasten välisiin sosiaalisiin suhteisiin ja viihtyvyyteen ryhmässä. Luottamusta ja turvallisuutta voidaan rakentaa toiminnallisten ja osallistavien menetelmien kautta. Kasvattajan on arvostettava kaikkia lapsia ja ohjattava heitä arvostamaan myös toisiaan. Parhaimmillaan ryhmässä on mahdollista päästä kokemaan niin sanottua me-tunnetta, joka tekee ryhmän kiinteämmäksi samalla vahvistaen lasten välisiä vuorovaikutus- ja ystävyys-suhteita (Järvinen & Mikkola 2015, 29.)

Päiväkodin arjessa lasten sosiaalisia suhteita on luontevaa havainnoida muun muassa leikkimistilanteissa. Aikuinen kykenee huomaamaan nopeasti, hyväksytäänkö lapsi varauksetta mukaan leikkiin, peliin tai muuhun toimintaan tasavertaisena jäsenenä, vai syrjitäänkö häntä heikompien tunne- ja vuorovaikutustaitojen perusteella. (Sandberg 2021, 169.)

Leikin voidaan sanoa olevan ylivoimaisesti mielekkäin tapa tukea lapsiryhmän yhteisöllisyyttä ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Leikissä lapset ovat sosiaalisten taitojensa ääri rajoilla ja oppivat, kuinka yhteistä tekemistä pidetään yllä ja vaalitaan. Lapsen näkökulmasta katsottuna osallisuus leikkiin on tärkeämpää kuin mitkään kasvattajien suunnittelemat toiminnot ja sisällöt. (Järvinen & Mikkola 2015, 50.)

Kaiken kaikkiaan tutkimustuloksiin nojaten voidaan todeta, että TunTuva-hankkeen laatima koulutus koskien tunnetaitoja koettiin tarpeelliseksi ja tärkeäksi. Se mahdollisti osaltaan päiväkodin henkilöstön tietoisuuden kasvamisen tunnetaitojen opettamisen tarpeellisuudesta ja herätti keskustelua tiimeissä. Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön henkilöstö koki yleisesti ottaen ammatillisen työssäkehittymisen tärkeäksi ja oli valmis sitoutumaan laadukkaaseen varhaiskasvatuksen toteuttamiseen annettujen resurssien puitteissa. Edellä mainittu on tärkeä pohja, jolle aidosti laadukas, lapsen kohtaamista tärkeänä pitävä varhaiskasvatus voi rakentua.

7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tässä opinnäytteessä on koettu tärkeäksi pohtia etiikkaa siitä näkökulmasta, että eettisen tutkimuksen peruseriaatteisiin kuuluu tutkittavien autonomia ja mahdollisuus osallistua tutkimuksen tekoon vapaaehtoisesti. Tutkittavilla on oikeus myös saada selkeä tiedote, jossa tulee olla selvitys tutkimuksesta. (Pirttilä 2008, 81.) Tässä opinnäytteessä korostettiin sitä, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Haasteltaville laadittiin selkeä tiedote tutkimuksen tarkoituksesta, jotta he tiesivät osallistuessaan, mihin he ovat osallistumassa ja mihin heidän antamia tietoja käytetään. Eettisesti kestävään tutkimuksen tekoon kuului myös tutkimusluvan hakeminen yhteistyökumppanin yksiköstä, tässä tapauksessa Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköstä.

Etiikan voidaan sanoa koostuvan arvoista, ihanteista ja periaatteista. Kulttuurimme keskeisiä arvoja ovat ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Korkeatasoisen tutkimuksen tulee kunnioittaa tutkittavien itsemääräämisoikeutta ja olla tavoitteiltaan ja metodeiltaan eettisesti hyväksyttävä (Pirttilä 2008, 65.) Ihmisarvon kunnioittaminen on mainittu myös Tutkimuseettisen lautakunnan (2019, 7) ohjeistuksessa. Ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa tutkittavalle ei saa aiheutua minkäänlaista haittaa ja hänen ihmisarvoonsa kuuluvia seikkoja tulee kunnioittaa. Edellä mainitun kaltaisia seikkoja ovat muun muassa oikeus elämään sekä oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

Tutkimuksen tekijän tulee kunnioittaa myös tutkittavan päätöstä jättää osallistumatta tutkielman tekemiseen. Tutkimusmetodia ja aineistonkeruumenetelmää valitessa on pohdittu, ovatko ne eettisestä näkökulmasta katsottuna hyväksytyjä. Fenomenologia on jo vakiintunut tapa tutkia ihmisten kokemusta asioista ja ilmiöistä. Tämän lisäksi strukturoitu haastattelu sopii hyvin kokemuksen selvittämiseen silloin, kun halutaan saada vastaus tutkimusongelmaan. Näin ollen valittu tutkimusmenetelmä sekä haastattelumenetelmä ovat eettisesti kestäviä. Haastatteluissa tosin täytyy kiinnittää huomiota siihen, ettei tutkija pyri johdattelemaan haastateltavia ja että kysymyspatteristo on muotoiltu siten, että myöskään itse kysymykset eivät ole johdattelevia.

Tavoitteena oli myös painottaa opinnäytteeseeni osallistuville, että heidän anonymiteettinsä tulee säilymään sekä koko opinnäytteen teon ajan ja sen julkaisemisen jälkeen. Tietosuojasta huolehtiminen on tärkeä osa tutkimuksen etiikkaa (Pirttilä 2008, 82). Anonymiteetin säilymisen varmistamiseksi käytin haastatteluihin osallistuneista henkilöistä pseudonyymia, eli salanimeä. Yksityisyyden suoja on myös tärkeä osa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistusta. Tutkimukseen osallistuvien yksityisyyden suoja tulee olla selkeästi ilmaistu, eikä heille voi luvata sitä, ellei se ole toteuttavissa. Henkilötietojen käyttöön tulee olla aina tutkittavalta saatu lupa. (Tutkimus eettinen neuvottelukunta 2019, 12.)

Tutkimuksen eettisyyttä pohdittaessa on hyvä myös kiinnittää huomiota tutkijan valtaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkijalla on aina valtaa suhteessa tutkittavaan. Tutkielmaa tehtäessä on tärkeää ymmärtää, millaisia valtarakenteita liittyy tiedon tuottamiseen ja millaisia mahdollisuuksia tutkijalla on käyttää valtaa. On tärkeää pyrkiä tuottamaan puolueellisuudesta vapaata tietoa, mutta kuitenkin ymmärtäen omaa tiedonkäsitystä. Tutkimuksen tekemiseen liittyy aina tutkijan omat arvot ja ajatukset tutkittavasta aiheesta. (Ronkainen 1999 102.) Tämän pohjalta on mahdollista reflektoida omia arvoja ja ajatuksia koko opinnäytteen teon ajan ja tuottaa puolueellisuudesta vapaata tietoa.

Yleisesti ottaen koko opinnäyteprosessin ajan noudatettiin hyvän tieteellisen käytännön mukaisia toimintatapoja. Edellä mainittuihin toimintatapoihin lukeutuvat rehellisyys, huolelli-

suus ja tarkkuus tutkimustyön tekemisessä, esittämisessä ja tallentamisessa sekä tulosten arvioinnissa. Tämän lisäksi käytäntöihin liittyvät muun muassa eettinen kestävyys, muiden tekemään tutkimustyöhön viittaaminen asianmukaisella tavalla, eettisen ennakoarvioinnin tekeminen ja tutkimuslupien hankinta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012,6.)

Edellisessä kappaleessa mainitut hyvän tieteellisen käytännön mukaiset toimintatavat viittaavat osaltaan myös tutkimuksen läpinäkyvyyteen, jolla tarkoitetaan tässä yhteydessä tutkijan kykyä ymmärtää tutkimuseettisiä keinoja sekä kykyä käyttää tuota ymmärrystä läpi koko tutkimuksen teon. Läpinäkyvyyden kohdalla voidaan sanoa osuvasti, että tutkimuksen teon tulee olla niin avointa kuin mahdollista ja niin suljettua, kuin se on välttämätöntä. Näin ollen tieteen tekeminen tulee olla avointa. (Avoin tiede 2021.) Hirsjärveä ym. (2009, 232-233) mukailen tässä opinnäytteessä on pyritty luotettavuuteen ja läpinäkyvyyteen siten, että tekemisen vaiheet on selitetty auki mahdollisimman tarkasti. Auki selittäminen koskee näin ollen tutkielman teon kaikkia vaiheita.

Aineiston tuottamisen olosuhteet on kerrottu selkeästi ja totuudenmukaisesti. Tässä opinnäytteessä se tarkoittaa käytännössä haastatteluiden sekä haastattelutilanteen kuvausta eli sitä, missä haastattelut toteutettiin ja keitä haasteltiin. Lukijalle on myös kerrottu miksi ja millaisia analyysimenetelmiä tutkielman teossa on käytetty. Tutkimusaineistosta tehdyt päätelmät on selitetty auki teoriakirjallisuuden avulla. Aineistoluvuissa empiria liitettiin yhteen teorian kanssa. Näin ollen ne näkyivät varsinaisessa tutkimustekstissä empirian ja teorian lomittumisena. (Eskola & Suoranta 2000, 174.)

8 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ollut tuoda näkyväksi varhaiskasvatusympäristössä annettavan tunnetaitoihin liittyvän opetuksen ja tuen merkitystä. Tavoitteena oli selvittää, kuinka merkityksellisenä varhaiskasvatusyksikön henkilöstö kokee tunnetaitojen opettamisen varhaiskasvatusikäisille lapsille ennen ja jälkeen TunTuVa-hankkeeseen osallistumista. Opinnäytteen aineisto on kerätty pääasiassa henkilöstöltä, joka työskentelee 3-6 -vuotiaiden lasten kanssa.

Aineistonkeruu sujui mutkattomasti yhteistyössä Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön henkilöstön kanssa. Ensimmäisellä haastattelukierroksella mukana olivat kaikki 16 kasvatustyötä tekevät henkilöä. Toiselle haastattelukierrokselle halusi osallistua 10 henkilöä. Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista tutkimuseettisen menettelyn mukaisesti, joten myös kieltävää päätöstä kunnioitettiin. Molemmilla haastattelukierroilla saatiin kerättyä

rikas haastatteluaineisto, joka mahdollisti myös vertailun tekemisen koskien ammattihenkilöstön osaamista tunteidenkanssasäätelyn ja tunnetaitojen suhteen, ennen ja jälkeen TunTuva-hankkeen järjestämää koulutusta.

Tutkimustuloksissa keskeisiksi havainnoiksi nousi päiväkodin henkilöstön hyvä ymmärrys koskien tunnetaitojen ja tunteiden kanssasäätelyn merkitystä jo ennen TunTuva-hankkeen järjestämää koulutukseen osallistumista. Henkilökunnalla oli yhteinen tahtotila tukea lapsia tunteiden käsittelyssä ja ymmärrystä tunnetaitojen laajasta vaikutuksesta lapsen hyvinvointiin. Tuon ymmärryksen syvällisyys kuitenkin vaihteli kuitenkin riippuen henkilöstön koulutustasosta ja kokemuksesta. Tutkimustulokset olivat osittain ennakoitavissa, mutta se, kuinka monipuolinen ymmärrys tunnetaitojen merkityksestä oli haastateltavien keskuudessa, oli tuloksena yllättävä.

Keskeiseksi teemaksi haastatteluissa nousi myös kodin ja päiväkodin yhteistyön merkitys liittyen tunnetaitojen opettamiseen sekä huoli siitä, kuinka monet lapset käsittelevät heikosti pettymyksen tunnetta. TunTuva-hankkeen järjestämän koulutuksen osallistuminen auttoi henkilöstöä löytämään uusia keinoja ja ymmärrystä tunnetaitojen opettamiseen. Moni kertoi saaneensa lisää työkaluja, niin oman kuin lasten toiminnan reflektointiin. Koulutukseen sisällyneillä tuutorikäynneillä pidetyt yhteiset keskustelut koettiin myös erittäin merkityksellisiksi. Koulutuksen kehittämiskohteiksi nähtiin henkilökunnan keskuudessa se, että koulutuksen kaikkiin osioihin osallistuminen tulisi olla tasapuolisesti mahdollista kaikille. Kaikki henkilöstön jäsenet eivät olleet voineet osallistua tuutorikäynneille rajallisten aikaresurssien vuoksi ja myös koulutuksen ajankohta koettiin osittain haasteelliseksi.

Kaiken kaikkiaan yhteistyö molempien yhteistyökumppaneiden kanssa, joita olivat edellä mainitut Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatyksikkö ja Oulun yliopiston TunTuva-hanke, oli mutkatonta ja onnistunutta. Yhteydenpito oli helppoa ja vastavuoroista. Hyvän yhteistyön ansiosta opinnäytetyö eteni myös pääosin suunnitellussa aikataulussa.

Korona-aika on tuonut oman haasteensa kaikkeen tekemiseen, johon liittyy ihmisten kohtaamista. Onnekaasti aineistonkeruu päästiin toteuttamaan suunnitellusti ryhmähaastatteluilla päiväkodin tiloissa. Tähän vaikutti pitkälti Rovaniemen kaupungin suhteellisen vakaana pysynyt tautitilanne.

Ryhmähaastatteluissa tunnelma oli läpi haastattelujen avoin ja keskusteleva. Voidaan siis todeta, että tiedonkeruumenetelmän valinta oli onnistunut. Tiedonkeruussa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, että haastateltavia ei johdatella ja että haastattelijan roolina on lähinnä kuunnella ja esittää tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä tai selittää kysymyksiä auki.

Opinnäytteiden tuottaminen oli entuudestaan tuttua, joten myös tämän opinnäytteen tekeminen oli hyvä muistutus siitä, millaisia valintoja tutkielman tekoon liittyy ja kuinka tieteellistä

tekstiä hiotaan sen lopulliseen muotoon. Ohjausta oli tarjolla aina tarvittaessa ja saatavilla ollut tuki helpotti opinnäytteen tekoa sen kaikissa vaiheissa. Aiemmin hankitut tieteelliset taidot helpottivat työn saattamista tutkimussuunnitelmasta aina valmiiksi opinnäytetyöksi saakka.

Opinnäytetyön tekoon on syytä suhtautua prosessina, joka kehittyy ja muuntuu koko työn tekemisen ajan. Tekijän on oltava avoin työn muutosehdotuksille, mutta myös osattava rajata opinnäytteen tekemiseen liittyviä päätöksiä, kuten tulkintaa koskien aihealuetta ja metodologisia valintoja. Suurin haaste tässä opinnäytteessä oli heti alussa aihealueen rajaaminen. Moni asia tuntui mielenkiintoiselta selvittää. Tutkimuksen kannalta olennaiset asiat alkoivat kuitenkin hahmottua alun haasteiden jälkeen, jonka ansiosta opinnäytteen teko eteni vaiheittain kohti lopullista päämääräänsä eli valmista työtä.

Opinnäytteen tekeminen auttoi ammatillisessa kehittämisessä ja myös näkemään, kuinka suuri merkitys tunnetaidoilla ja niiden tukemisella on koko ihmisen elämänkaareen aikana. Uudet menetelmät ja ymmärrys puuttua sosio-emotionaalisesti haastaviin tilanteiseen varhaiskasvatuksen kentällä työskenneltäessä, ovat myös tämän opinnäytteen tärkeitä tuloksia.

Lähteet

Painetut

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Avola, P. & Pentikäinen, V. 2019. Kukoistava kasvatustilanne. Positiivisen pedagogiikan ja laaja-alaisen hyvinvointiopetuksen käsikirja. Espoo: BEEhappy Publishing.

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Guba, EG. & Lincoln, YS. 2000. Competing Paradigm in Qualitative Research. Teoksessa Denzin, NK & Lincoln, YS (toim.) Handbook of Qualitative research. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Hännikäinen, M 2006. Yhteenkuuluvuuden tunne ja oppijoiden yhteisöksi kehittyminen. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nurmenmaa, A.R., Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatustilanteet. Tampere: Vastapaino.

Izard, C.E. 2011. Forms and functions of emotions: matters or emotion-cognition interactions. Emotion Review 3 (4) 2011.

Juusola, M. 2017. Vahvaksi rakastetut lapset. Uudistettu painos. Helsinki: Otava

Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus Oy.

Jernberg, A.M. & Booth, P.B. 2003. Theraplay. Vuorovaikutusterapian käsikirja. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Pedatieto Oy.

Jääskinen, A-M. 2017. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Helsinki: Lasten keskus & Kirjapaja Oy.

- Kanninen, A. & Sigfrids, A. 2012. Tunteiden säätely turvallisuuden perustana. Teoksessa Kanninen, K., Sigfrids, A. (toim) Tunne Minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Kanninen, A. & Sigfrids, A. 2012. Turvallinen & Viihtyisä ryhmä. Teoksessa Kanninen, K., Sigfrids, A. (toim) Tunne Minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Kanninen, A. & Sigfrids, A. 2012. Yhteistyössä vanhempien kanssa. Teoksessa Kanninen, K., Sigfrids, A. (toim) Tunne Minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Keuruu: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Koivula, M. & Laakso M.L. 2017. Lapsen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta. Teoksessa Koivula, M., Siippainen, A., Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.
- Koivula, M. & Hännikäinen, M. 2017. Kulttuurihistoriallinen lähestymistapa lapsen oppimiseen ja kehitykseen. Teoksessa Koivula, M., Siippainen A., Eerola-Pennanen, P. (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.
- Kyttä, M. 2003. Children in outdoor contexts. Affordances and independent mobility in the assessment of environmental child friendliness. Väitöskirja. Espoo: Teknillinen korkeakoulu
- Leskisenoja, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä. Jyväskylä: PS- kustannus
- Neitola, M. 2013. Vertaissuhteiden merkitys ja monimuotoistuminen kasvuyhteisössä. Artikkelijulkaistu teoksessa Päivi Marjanen, Marjaana Marttila & Marjo Varsa (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Nummelin, T. 2020. Hallitse stressiä. Tunnetaidoilla irti paineista. Atena Kustannus Oy.
- Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, P. Marttila, M. Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Perttula, J. 2008. Kokemus ja kokemuksen tutkimus. Fenomenologisen erityistieteen tieteen-teoria. Teoksessa Kokemuksen tutkimus merkitys, toiminta, ymmärtäminen. Perttula, J., Latomaa T. (toim.) Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pirttilä, T. 2008. Tutkimuseettiset toimikunnat. Toimintaa ohjaavat normit. Teoksessa Anna-Pietilä, M., Länsimies-Antikainen, H. (toim.) Etiikkaa monitieteellisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopio: Kopijyvä.
- Pöyhönen, J. & Livingston, H. 2020. Tunnetaitojen käsikirja. Askeleittain etenevä tunnetaito-ohjelma lapselle ja vanhemmalle. Latvia: Kustannus-Mäkelä Oy.

Riihonen, R. & Koskinen, M. 2020. Kuinka kiukku kesytetään? Lasten aggressiokasvatus. Helsinki: Otavan kirjapaino Oy.

Ronkainen, S. 1999. Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiveetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus

Sandberg, E. 2021. Pedagoginen tuki varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salo, S. 2012. Emotionaalisen saatavilla olon lisääminen päivähoitossa. Teoksessa Kanninen, K., Sigfrids, A. (toim) Tunne Minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS- kustannus.

Sinkkonen, J. 2020. Onnellinen lapsi. Helsinki: WSOY.

Ruusuvuori, J & Tiittula, L. 2005. Johdanto. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, J & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Tigersted, C. 1990. Omaelämäkertojen erillisteemojen analyysi. Teoksessa Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut. Millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Sähköiset

Avoin tiede. Tutkimusetiikka tukee avointa tiedettä. <https://avointiede.fi/fi/ajankoh-taista/tutkimusetiikka-tukee-avointa-tiedetta>. Katsottu 11.5.2021.

Oron J.V., Navarro-Rubio, S. & Elkin O, L. 2020. Emotional education for personal growth in the early years. Journal of Theoretical & Philosophical Psychology. US: Educational Publishing Foundation. <https://search-ebSCOhost-com.nelli.laurea.fi/login.aspx?direct=true&db=pdh&AN=2020-13981-001&site=ehost-live> Katsottu 28.4.2021

Pekkarinen, E. 2020. Lapsen etua etsimässä. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu ja 2020:2. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2020/05/LAPS_vuosikirja-2020_FI_.pdf Katsottu 15.5.2021.

4T-toimintamalli. Tunnesäätelyn tuki Varhaiskasvatuksessa (TunTuva-hanke). <https://tuntu-vahanke.wordpress.com/4t-toimintamalli/>. Katsottu 28.10.2020

Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., M-K, Lerkkanen., L, Gammelgård., Ulvini, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3:2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Katsottu 15.5.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Katsottu 10.11.2020

Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisu 15:19. https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf. Katsottu 27.4.2021

Varhaiskasvatustilaki. 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. Katsottu 11.5.2021.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf Katsottu 28.10.2020

Tunnesäätelyn Tuki Varhaiskasvatuksessa (TunTuVa-hanke). <https://tuntuva-hanke.wordpress.com/>. Katsottu 18.2.2020

Valtioneuvosto. 2021. Kansallinen lapsistrategia. 2021. Komiteamietintö: Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. Helsinki. . <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>. Katsottu 15.5.2021.

Weissberg, R.P. 2020. Foreword. Social- emotional learning is essential for our nation schools. Teoksessa How Social- emotional learning helps children succeed in school, the work place and in life. Committee for children. <https://www.cfchildren.org/wp-content/uploads/mission-vision/what-is-sel/docs/sel-e-book.pdf>. Katsottu 2.11.2020.

Julkaisemattomat

TunTuVa-koulutus 2021. Kuinka tuet lapsen tunteiden säätelytaitoja? (TunTuVa -hanke)

Kuviot

Kuvio 1: Opinnäytetyön prosessi.....	21
--------------------------------------	----

Taulukot

Taulukko 1: Esimerkki aineiston redusoinnista eli pelkistämisestä..... 24

Taulukko 2: Esimerkki aineiston ryhmittelystä..... 25

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa	53
Liite 2: Saatekirje Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatusyksikön henkilöstölle.....	54
Liite 3: Tutkimuskysymykset Osa 1	55
Liite 4: Tutkimuskysymykset Osa 2	56

Liite 1: Tutkimuslupa

Rovaniemen kaupunki
 Palvelualuepäällikkö Varhaiskasvatus
 Tutkimuslupapäätös

Viranhaltijapäätös
 21.12.2020

1 (3)
 § 140

Tämä asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu Rovaniemen kaupungin asianhallintajärjestelmässä.

ROIDno-2020-4086

Tutkimuslupa / Riikka Tervo

Laurea ammattikorkeakoulussa opiskeleva Riikka Tervo hakee lupaa tutkimusaineiston keräämiseen päiväkoti Väinämöisen henkilöstöltä. Opinnäytetyön aiheena on tuoda näkyväksi varhaiskasvatusikäisten lasten tunnetaitojen opettamisen merkitystä päiväkotiympäristössä sekä tuottaa tietoa päiväkoti Väinämöisen henkilöstön kokemuksista ja ammattiosaamisesta koskien tunnetaitojen opettamista ennen ja jälkeen Oulun yliopistossa kehitettyyn TunTuva - hankkeeseen osallistumista.

Opinnäytetyössä käytetään tutkimusmenetelmänä fenomenologiaa ja aineisto kerätään strukturoidulla haastattelulomakkeella. Tutkimus toteutetaan tammi-maaliskuu 2021 aikana.

Tutkimusta ohjaa lehtori Pirjo Pohjasniemi.

Päätös

Riikka Tervolle myönnetään em. tutkimuslupa.

Tutkimuksessa on noudatettava henkilötietolain ja julkisuuslain säännöksiä. Tutkimuksen toteuttamisesta on vielä erikseen sovittava Päiväkoti Väinämöisen esimiehen kanssa.

Tutkimuksesta tulee toimittaa yksi kappale Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden käyttöön ja se on lähetettävä varhaiskasvatuspalveluihin, osoite PL 8216, 96101 Rovaniemi.

Tiedoksi

Riikka Tervo, Kaisa Peteri / Päiväkoti Väinämöinen

Allekirjoitus

Tarja Kuoksa, palvelualuepäällikkö

Viranhaltijapäätöksen nähtävänäolo

Päätöspöytäkirja pidetään yleisesti nähtävänä Rovaniemen kaupungin verkkosivuilla 21.12.2020 alkaen.

Liite 2: Saatekirje Rovaniemen kaupungin varhaiskasvatustyöryhmän henkilöstölle

Olen Riikka Tervo ja opiskelen sosionomiksi Laurea-ammattikorkeakoulussa. Olen opinnoissani erikoistunut lapsiin ja nuoriin, sekä saavutan varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyden osana opintojani. Teen opinnäytetyötäni koskien varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia tunnetaitojen opettamisen merkityksestä lapsen oppimiselle ja kehitykselle. Opinnäytteeni tullaan toteuttamaan yhteistyössä Oulun yliopistossa kehitetyn TunTuva -hankkeen kanssa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että pyrin selvittämään, kuinka käsitys tunnetaidoista ja varsinkin tunteiden säätelyn tukemisesta on mahdollisesti muuttunut hankkeeseen osallistumisen jälkeen.

Tutkielmani aineisto kerätään ryhmähaastatteluilla, johon osallistuu kerrallaan maksimissaan 5 henkilöstön jäsentä. Henkilöstöstä haastatellaan kaikki halukkaat, jotka työskentelevät lapsiryhmissä, joissa lapset ovat iältään 3-vuotta tai sitä vanhempia. 3-vuotiaat ja sitä vanhemmat lapset ovat valikoituneet tutkielman lähtökohdaksi siitä syystä, että aiemman tutkimuksen mukaan tuossa iässä tunnetaidot alkavat kehittyä huimaa vauhtia.

Kokonaisuudessaan haastattelut suoritetaan kahdessa osiossa. Alkuvuodesta 2021 suoritetaan osuus, jossa keskitytään henkilöstön tämän hetkiseen käsitykseen tunnetaidoista sekä tunteiden säätelyn oppimisen merkityksestä. Toinen haastatteluosuus järjestetään sen jälkeen, kun henkilöstö on osallistunut TunTuva -hankkeen järjestämään koulutusosioon 3. Koulutusosiossa 3 käsitellään tunteiden säätelyn tukemista. Näin ollen toinen haastattelukierros järjestetään maaliskuuhun 2021 aikana. Molemmat haastatteluosuudet sisältävät yhteensä kymmenen avointa, aihealueeseen liittyvää kysymystä.

Haastatteluihin osallistuminen perustuu täysin vapaaehtoisuuteen mutta toivon, että mahdollisimman moni osallistuu. Näin ollen tutkimusaineistosta saadaan monipuolinen. Vastauksenne ovat tärkeä osa opinnäytetyötäni.

Yhteistyöterveisin,

Riikka Tervo

Laurea-ammattikorkeakoulu, Otaniemen kampus
Sosionomiopiskelija

Liite 3: Haastattelukysymykset Osa 1

Haastattelu 1

PVM

Taustakysymykset

Nimi

Ikä

1. Kertoisitko mitä mielestäsi tunnetaidoilla tarkoitetaan yleisesti ottaen?
2. Millaista merkitystä tunnetaidoilla on mielestäsi lapsen kehitykseen ja oppimiseen?
3. Millä tavalla näkemyksesi mukaan henkilöstön omat tunnetaidot vaikuttavat valmiuksiin opettaa niitä?
4. Millaiseksi koet ammattihenkilöstön roolin tunnetaitojen opettajana?
5. Onko sinulla käytössäsi tällä hetkellä joitain tiettyjä strategioita opettaa tunnetaitoja? Jos vastasit edelliseen kyllä, kuvailisitko mitä ne ovat ja millaista hyötyä niistä on ollut?
6. Millaisia havaintoja olet tehnyt lapsen tunnetaitojen merkityksestä suhteessa lapsen vertaissuhteiden solmimiseen ja ylläpitämiseen? Kertoisitko käytännön esimerkkejä.
7. Millainen merkitys roolillasi ammattihenkilönä lasten vertaissuhteiden ylläpitämisen suhteen? Esim. Miten aikuinen voi tukea lasta hankkimaan ystäviä.
8. Millainen merkitys lasten oppimilla tunnetaidoilla on näkemyksesi mukaan ehkäistä lasten välillä tapahtuvaa kiusaamista?
9. Koetko, että lapsiryhmässäsi on usein haastavia sosioemotionaalisia tilanteita? Kertoisitko millaisia nämä tilanteet voivat käytännössä olla?
10. Millaiset seikat tekevät tunnetaitojen opettamisen haasteellisiksi?

Liite 4: Haastattelukysymykset Osa 2

Haastattelu 2

Pvm

Taustakysymykset

Nimi

Ikä

1. Muuttuiko mielipiteesi koskien tunnetaitojen määritelmää TunTuva- hankkeeseen osallistumisen aikana? Jos muuttui, kertoisitko miten?
2. Kertoisitko kokemuksistasi koskien TunTuva- hankkeesta saatua mahdollista hyötyä tunnetaitojen opettamisen suhteen.
3. Kuvailisitko, onko käsityksesi tunteiden merkityksestä lapsen kehitykselle ja oppimiselle muuttunut käydyn koulutuksen jälkeen?
4. Koetko, että käsityksesi ammattihenkilöstön roolista tunnetaitojen opettajana on muuttunut koulutuksen jälkeen?
5. Kuvailisitko sitä, onko mahdollinen uusi ymmärrys koskien tunnetaitoja ja tunteiden kanssasäätelyä lisännyt mielestäsi osallisuutta lapsiryhmässäsi?
6. Oletko ottanut kanssasäätelystrategioita käyttöön arjen työssäsi? Jos vastasit edelliseen kyllä, kertoisitko mitä ne ovat ja mitä konkreettista hyötyä niistä on ollut?
7. Oletko havainnut muutoksia tunneilmapiirissä sen jälkeen, kun TunTuva - hankkeen puitteissa opetetut menetelmät on mahdollisesti otettu käyttöön?
8. Onko mielestäsi arjen haastaviin sosioemotionaalisiin tilanteisiin vaivattomampi löytää ratkaisuja koulutukseen osallistumisen jälkeen? Kertoisitko, miten tämä on näkynyt käytännössä?
9. Kuvailisitko yleisesti koulutuksen osaa, joka käsitteli tunteiden tukemista. Oliko osio mielestäsi helposti ymmärrettävä ja selkeä kokonaisuus?
10. Onko sinulla kehitysajatuksia liittyen edellä mainittuun koulutusosioon?